

Årsmagasin 2024

Man hør kun en stemme, hvis nogen lytter

Forstyrrelse modtages, tak

Anbragte børn og unge kan få bedre livschancer ved at gøre de professionelle klogere
S. 10

Spørg os!

Det kræver mod at dele sin historie som ung, men det er så fedt, når nogen lytter
S. 25

Slå ørerne ud

Lyt mere og bedre, hvis du vil skabe reelle forandringer
S. 32

Forord

Vi er midt i en tid præget af komplekse og 'vilde' udfordringer, der ikke kan løses nemt eller enkelt, og hvor kvaliteten af tilbud i velfærdssamfundet spiller en afgørende rolle for, hvordan vi kan lykkes med at skabe et godt liv og samfund for alle – også i morgen og i årene fremover.

Der er meget at bekymre sig om – eller være særligt opmærksom på. Vores unge navigerer i en virkelighed, som er markant anderledes end den, unge for blot et par årtier siden skulle finde deres ben og ståsted i. Unges mistrivsel slår ifølge forskningen og statistikkerne kedelige rekorder i disse år. Vores ældre bliver flere og har mere komplekse sundhedsbehov end tidligere, men samfundet har svært ved at følge med, når det gælder behovet for antallet af sundheds- og omsorgsprofessionelle, der skal tage vare på dem. Vi ser også, at psykiatri, ulighed i sundhed eller børn og unges skolegang og ungdomsuddannelse er tilbagevendende temaer på den politiske dagsorden. Meget kan og skal gøres.

Magasinet, som I nu har åbnet, dykker ned i et tema, som er tæt knyttet til lige præcis denne problematik. Hvis vi skal indrette vores samfund på en bedre måde, der kan pege på nye løsninger og nye veje frem, må vi interessere os for, hvor de gamle fejler, og hvad der skal til for at få andre perspektiver på tingene.

SUS har i mange år arbejdet med at involvere dem, det handler om, og for at bringe menneskers levede erfaringer frem allerøverst på dagsordenen. At lytte til dem, det handler om, at spørge dem, hvad deres behov er, hvad deres erfaring er, eller hvordan de måske selv ville indrette et tilbud eller en indsats, hvis de kunne bestemme, er invitationer, der skaber overraskende og unik viden – og kan føre til nye, anderledes, innovative og mere effektive og bæredygtige løsninger. At give stemme til dem, der sjældent høres, er inkluderende og demokratisk, men også helt nødvendigt.

Derfor er det en fornøjelse at følge det arbejde, SUS lægger i involveringen af levede erfaringer, både når et projekt skal udtænkes, designes, faciliteres og implementeres.

Tak til SUS og de mange fonde, kommuner, organisationer og andre samarbejdspartnere, som investerer i at bringe de stemmer, man ellers ikke ville høre, frem – ikke bare i lyset, men også i udviklingsprocessen, på policy-niveau og helt konkret i praksis.

Lise Plougmann Willer

Formand, SUS – Socialt Udviklingscenter

Indhold

Indledning

At spørge, at lytte og at skabe veje til indflydelse — s. 4

Interview

Man har kun en stemme, hvis nogen lytter — s. 6

Involvering i udviklingsprojekter

Forstyrrelse modtages, tak — s. 10

Inspirationsspørgsmål

7 gode spørgsmål til dig selv i en involveringsproces — s. 16

Ungecampus

Adgang til indflydelse — s. 19

Unge stemmer

“Jeg havde altid følelsen af, at andre ikke rigtig troede på det, jeg sagde” — s. 25

Inspiration om udfordringer og handlemuligheder

Godt at huske på, når du involverer — s. 26

Inspiration fra praksis

Når familien selv sætter ord på — s. 28

Udgivelser fra SUS

Læs mere om involvering — s. 30

Lytning og relationel velfærd

Undskyld, men må jeg have lov til at lytte til dig? — s. 32

Unge stemmer

Man skal føle sig set, hørt og mærket — s. 37

Børneinvolvering

Børn har også stemmer — s. 38

Involveringsmodel

Hvad er den gode ramme for at involvere børn? — s. 44

Inspiration fra praksis

Børn og familiers stemmer er med i ord og billeder — s. 46

Overblik

Stemmer på tværs af Danmark — s. 48

s.10

s.38

At spørge, at lytte og at skabe veje til indflydelse

Mange offentlige og private organisationer har et udtalt ønske om at involvere og skabe adgang til indflydelse for mennesker med levede erfaringer. Det gælder ikke mindst organisationer, der arbejder på socialområdet. Her har brugerinddragelse og samskabelse over de seneste årtier været faste buzzwords.

Mennesker i udsatte positioner skal sidde med om bordet og have en stemme dér, hvor beslutningerne træffes og implementeres. Devisen 'intet om os uden os' er blevet et slogan for mange brugerorganisationer på det sociale felt. Sådan har det ikke altid været. Forståelsen af, at man skal høre og inddrage borgere i udvikling og udmøntning af socialpolitikken har forandret sig over tid. Sat lidt på spidsen er man gået fra i 1960'erne at forstå borgeren som en klient, der stod i et afhængighedsforhold til det offentlige uden betydelig ekspertise eller rum for indflydelse på eget liv, til i dag at forstå borgeren som ekspert på eget liv og som havende en vigtig stemme ind i udviklingen af sociale tilbud, politik og viden.

I SUS har vi gennem mere end 30 år været med til at skubbe på denne udvikling. Fra 1990'erne, hvor vi skabte KUBI-modellen – en metode, som går langt i at involvere brugere af sociale tilbud i evaluering og udvikling.

Over etableringen af Platform for brugerindflydelse, der fra 2011 og frem skulle sikre forankring af brugerindflydelse i sociale tilbud, så man kunne indtænke mennesker i udsatte positioners egne visioner, drømme og ressourcer i de tilbud, som de var brugere af.

Og så til i dag, hvor vi også arbejder metodisk med, hvordan mennesker med levede erfaringer kan indgå som ligeværdige samarbejdspartnere og forandringsagenter i den grundlæggende udvikling af velfærdssamfundets rammer og strukturer.

Når man alene kigger på forståelsen af borgerens rolle og de indflydelsesrum, man mange steder har intentioner om at skabe, er samfundet nået langt sammenholdt med, hvor det stod for et halvt århundrede siden.

Men når vi kigger på praksis, oplever vi imidlertid, at billedet ser anderledes ud. I det konkrete arbej-

de med at involvere borgere i udsatte positioner, tegner der sig et ofte billede af, at det indflydelsesrum, der skabes, ofte ikke står mål med det, der var intentionen. Og som samfund er vi langt fra at have skabt optimale strukturer for at udsatte og marginaliserede grupper systematisk kan få adgang til indflydelse på udviklingen og indretningen af de støtte- og hjælpeforanstaltninger, der er systemets bud på 'en hånd i ryggen'.

Når intentionen om at involvere ikke omsættes til reel indflydelse for dem, det handler om, kan det bunde i flere ting. Vellykket involvering er en mangefacetteret øvelse, der stiller krav om refleksion og handling i alle led af processen. Hvis vi skal lykkes med en involveringsproces, der skaber ny viden og opleves god, kræver det et stort forarbejde, rummelighed for at lade proces og indhold opstå i samarbejde med de involverede, og at man er bevidst om de mange faldgruber, der kan være.

Det handler selvfølgelig også om at skabe nogle gode rammer for det konkrete møde mellem dem, der involveres, og dem, der involverer. Men en god involveringsproces handler om meget mere end de konkrete møder mellem de involverede og de involverende. Der er elementer før, mellem og efter, som er nødvendige at have fokus på og allokere tid og ressourcer til, hvis man vil lykkes med at skabe reel adgang til indflydelse.

Her i magasinet har vi samlet en buket af artikler, overvejelser, inspiration og virksomme greb og ingredienser, som kan inspirere andre til arbejdet med involvering af mennesker med levede erfaringer.

Involvering kan tage mange forskellige former – og kan have mange forskellige 'output'. I SUS arbejder

vi med forskellige metodiske greb til involvering. Vi har anvendt ungecamp, lyttelabs, ansat unge erfaringseksperter og meget mere. Du kan læse om, hvordan vi arbejder med de forskellige metodiske greb, og hvilke overvejelser vi gør os.

Med de forskellige metoder involverer vi også på forskellige måder. Metoderne er med til at skabe rummet for involveringen, rykke ved magt(u)balancen og giver forskellige typer 'produkter'. Altid guidet af formålet med involveringen. Nogle gange handler det om at få levede erfaringer bragt i spil som vigtigt vidensinput til forandringsprocesser i et system eller på policy-niveau. Andre gange er de levede erfaringer vigtige vidnesbyrd i kollektive analyseprocesser, der peger mod løsningsforslag med væsentlige perspektiver, som de fagprofessionelle i praksis ikke selv ville have været opmærksomme på. Også det giver vi et indblik i her i magasinet.

Vores erfaring på tværs af alt fra små intensive til lange omfattende involveringsprocesser er, at det vigtigste for at skabe en god involvering ikke er, præcis hvilke konkrete metoder, man anvender, men de refleksioner, man gør sig undervejs. De refleksioner har vi også taget med i magasinet – i håb om, at de kan inspirere andre, som enten gerne selv vil i gang med involvering af levede erfaringer, eller måske allerede er i gang, men alligevel gerne vil inspireres, udfordres eller reflektere selv.

God læselyst!

Man har kun en stemme, hvis nogen lytter

Interessen for at få brugeres og borgeres stemmer inkluderet og repræsenteret i alt fra politikudvikling til konkrete indsatser på praksisniveau er steget markant de senere år. I SUS hilser direktør **Vibeke Normann Andersen** udviklingen velkommen – men efterlyser en ny bundlinje i dansk politik og en mere radikal involvering af levede erfaringer, når reformer og indsatser skal formuleres og sættes i søen.

Af *Ulrikke Moustgaard, kommunikationschef, SUS*

Brugerpaneler, pårørenderåd og kommunale spørgeskemaer til borgerne.

I det seneste årti er interessen for og efterspørgslen efter at få brugeres stemmer inkluderet og repræsenteret i alt fra politikudvikling til konkrete indsatser på praksisniveau steget markant, ikke blot i Danmark, men i hele Norden. Det viser bl.a. en [undersøgelse fra Nordens Velfærdscenter](#) under Nordisk Ministerråd, der blev udgivet sidste år.

For SUS er det ikke noget nyt. Det at tage de mennesker, en indsats, evaluering eller en udviklingsproces handler om, med på råd og give en stemme, har været omdrejningspunktet i SUS' arbejde, siden SUS blev etableret for over 30 år siden. Men generelt skal vi være mere ambitiøse på feltet, når det kommer til måderne, vi involverer, så vi ikke 'bare' skaber processer, hvor borgerne svarer på det, systemet tror er vigtigt.

– Vi mener, at ægte forandring for mennesker kun opstår, når de er aktive deltagere. Der, hvor sam-

talen, processen, analysen og løsningerne tager udgangspunkt i den erfaringsbaserede virkelighed, som Vibeke Normann Andersen, direktør i SUS, siger.

– Når målet er at skabe bedre livsmuligheder for mennesker og sikre sig, at de har indflydelse på eget liv og egen situation, må man også involvere de drømme, de måtte have, og deres tanker, erfaringer og perspektiver som en helt central del af processen, siger hun.

Den stigende opmærksomhed på at involvere og inkludere 'modtagerne' og deres perspektiver på velfærdsområdet har på samfundsniveau fået bedre muligheder, senest som rammesat i den nye [Barnets Lov](#), som har et særligt fokus på børns ret til at blive hørt og inddraget i egen sag.

Og det er helt grundlæggende positivt, mener Vibeke Normann Andersen. Hun håber, at man bruger anledningen, så loven bliver omsat til reel inddragelse ude i de enkelte kommuner, forvaltninger og i praksis. Et andet spørgsmål er, hvad der kommer ud af den måde, man praktiserer involvering på. Spørgsmål, der ikke kun er relevante og væsentlige

”

Vi mener, at ægte forandring for mennesker kun opstår, når de er aktive deltagere. Der, hvor samtalen, processen, analysen og løsningerne tager udgangspunkt i den erfaringsbaserede virkelighed

at stille, når det gælder Barnets Lov – men på alle områder, hvor involvering, inddragelse, medindflydelse og beslægtede begreber og praksisser vinder indpas i disse år.

– Pointen er, at det blot at spørge ind til den enkelte, sjældent kan stå alene. Det er ikke nok. Input fra den enkelte i det daglige møde med den fagprofessionelle giver kun én vidensdimension, men vi har brug for andre typer viden for til fulde at forstå og dermed også bedre kunne arbejde med de komplekse udfordringer, systemet har meget svært ved at håndtere i disse år, siger Vibeke Normann Andersen.

For det første er der rammen – eller præmissen. Her vil der i det enkeltstående møde mellem et barn, en ung eller en voksen og 'systemet' altid være en skævhed, magtfuldhed og magtasymmetri til stede, som man som fagprofessionel kan have gjort sig alle mulige tanker om og forsøger at imødekomme, men sjældent helt kan udviske, forklarer hun. Den ulighed vil selvfølgelig påvirke kvaliteten af den viden og indsigt, der kommer ud af mødet.

For det andet er der karakteren af den viden eller de perspektiver, der indsamles i en involveringsproces. Her har SUS i flere år systematisk arbejdet med at få, skabe og bruge kollektiv viden i involverende forandringsprocesser. Frem for at lade en individuel levnet erfaring stå alene.

– Det er ikke den enkeltes særskilte perspektiv, der flytter noget. Slet ikke i en verden, hvor fagprofessionelle, forskere, eksperter, ledere og andre i forvejen har et privilegeret sted at stå på, fordi de har en position, en organisation bag sig, en struktur, der gør, at deres stemme bliver hørt. Det privilegie har man ikke på samme måde, når man er det menneske, der står i en udsat livsposition. Så har man ikke den samme platform. Eller adgang til at få en stemme. Man har kun en stemme, hvis nogen lytter. Så det, vi gør i SUS, er at skabe de platforme,

at løfte stemmerne op fra det individuelle niveau og fra 'kategorierne' og gøre den enkelte erfaring til genstand for en ny kollektiv viden – på tværs af levede erfaringer og perspektiver. En kollektiv viden, som er samskabt og defineret af dem, der selv har temaet, situationen, vilkårene, indsatsen eller hvad, det nu handler om, inde på livet. Det er den type viden, vi har brug for, når det handler om at skabe nye dagsordner og grundlæggende forandringer, der også rammer systemniveauet, siger Vibeke Normann Andersen.

Nye bundlinjer og involveringsformer

Der er i disse år en øget opmærksomhed på, hvordan trivsel og velfærd spiller ind på både samfundet og økonomien. I takt med at samfundets ressourcer er under pres, og der derfor skal tænkes nyt og prioriteres skarpt for at sikre fremtidens velfærd, bliver det mere og mere vigtigt at have et stærkt blik på, hvordan dét, vi som samfund tilbyder borgerne, faktisk virker i praksis, mener Vibeke Normann Andersen.

”

Det er ikke den enkeltes særskilte perspektiv, der flytter noget. Slet ikke i en verden, hvor fagprofessionelle, forskere, eksperter, ledere og andre i forvejen har et privilegeret sted at stå på, fordi de har en position, en organisation bag sig, en struktur, der gør, at deres stemme bliver hørt. Det privilegie har man ikke på samme måde, når man er det menneske, der står i en udsat livsposition. Så har man ikke den samme platform. Eller adgang til at få en stemme. Man har kun en stemme, hvis nogen lytter.

– Skal vi have en tredje bundlinje, en velfærdsbundlinje eller begynde at tænke i egentlig trivselsøkonomi? Det ser vi flere og flere bud på, også i Danmark. Jeg er helt enig i, at vi er tvunget til at tænke radikalt anderledes. Vi står med flere kriser på én gang, en af dem handler om, hvordan mennesker trives – ikke mindst i stive systemer, der er indrettet på måder, som ikke længere matcher samfundets og de individuelle menneskers behov, siger hun.

I marts slog [fire økonomer sammen til lyd for](#), at politikerne bør begynde at indtænke velfærd som en tredje samfundsøkonomisk bundlinje – udover vækst og klima – for at finde ud af, hvordan de nuværende politikker påvirker befolkningens generelle trivsel. [En helt ny tænketank for trivselsøkonomi](#), Wellbeing Economy Lab, er for nyligt blevet etableret i Danmark. Og både New Zealand og Storbritannien har implementeret trivselsøkonomi i deres nationale budgetter, [viste en rapport](#), bestilt af Nordisk Ministerråd i 2021.

Uanset om vejen til fremtidens velfærd hedder en tredje bundlinje i samfundsøkonomien eller en gentænkning af det nuværende økonomiske system, så trivsel og bæredygtighed kommer i centrum, så mener Vibeke Normann Andersen, at vejen dertil kræver omtanke og en radikal mere omfattende tilgang til at inddrage og involvere levede erfaringer.

– Dér, hvor beslutninger træffes, skal de levede erfaringer tænkes med. Ellers bliver vores vidensgrundlag for fattigt – uanset om det handler om nationale politiske reformer eller lokale tiltag. Statistik, individuelle vidnesbyrd og lignende kan noget. Men vil man transformere systemer og skabe bedre indsatser, er det slet ikke nok. Uden de levede erfaringer misser man væsentlige perspektiver og vigtig viden; man misser også muligheden for at skabe reel adgang til deltagelse og indflydelse blandt de, der ofte er i de mest marginaliserede positioner.

Involvering af levede erfaringer er ikke bare noget, vi gør ved særlige lejligheder eller er medarbejdernes opgave, siger Vibeke Normann Andersen. Det er en væsentlig ledelsesopgave at rammesætte involvering, sikre opfølgning og justere og bygge systemerne, så de matcher borgernes behov. Fra flere sider kaldes på nye organiseringer og arbejdsformer – faktisk en helt ny 'involveringsarkitektur' for, [hvordan aktører samarbejder](#), når vi som samfund søger at tænke nyt i lyset af presserende udfordringer. Det omfatter netop en anderledes tilgang til dét at involvere erfaringsbaseret viden. Hvordan det kan se ud, er der flere eksempler på og overvejelser om i årsmagasinet her.

Forstyrrelse modtages, tak

Kan børn og unge, der er anbragt uden for hjemmet, få bedre chancer for at klare overgangen til voksenlivet ved at gøre de professionelle klogere – sammen med dem? Ja, og de kan endda ændre hele måden, de professionelle arbejder og tænker på. **Signe Groth Andersson** fortæller her om SUS' erfaringer med perspektivskifte som forandringskraft i udviklingsarbejde.

Af Signe Groth Andersson, chefkonsulent, SUS

»Men kunne du virkelig godt tænke dig at komme tilbage til os og samle kræfter en gang imellem? Tænker du virkelig på os som dén trygge base? Du havde jo så travlt med at komme væk, da du skulle flytte!«

Nogenlunde sådan lød responsen fra en medarbejder på et børne- og ungehjem, da en ung – én af de tidligere anbragte, som var flyttet for et års tid siden – foreslog, at børne- og ungehjemmet skulle lave et gæsteværelse, som man – som tidligere beboere – skulle kunne komme 'hjem' til af og til. Når man lige havde brug for en tryk base eller for at puste ud på sofaen. Som alle jo får brug for på et tidspunkt i overgangen fra at være barn til at blive voksen og stå på egne ben.

Idéen blev til hos en gruppe af både nuværende og tidligere anbragte unge fra det pågældende børne-

og ungehjem. Den opstod i en samtale på en udviklingsworkshop i begyndelsen af et længere udviklingsarbejde i projektet "Netværk der bærer" – et projekt, hvor syv børne- og ungehjem samarbejder med unge med anbringelseserfaring om at skabe en praksis, der styrker de anbragte børns og unges netværk under anbringelsen, så de står med et stærkt netværk og bæredygtige relationer, når de skal forlade børne- og ungehjemmet, bo alene og klare det meste selv.

På omtalte workshop udviklede medarbejdere, forstandere og tidligere og nuværende anbragte unge fra de syv børne- og ungehjem sammen nye løsninger, som kunne være et af mange svar på den udfordring, at børn og unge med anbringelsesbaggrund ofte har et spinkelt netværk, når de flytter fra børne- og ungehjemmet, og derfor også er i større risiko for at havne i hjemløshed eller i andre udsatte positioner.

De unges forslag om et gæsteværelse satte en større proces i gang på det pågældende børne- og ungehjem. I dag arbejder man systematisk med at holde kontakten til tidligere beboere i årene efter, de er flyttet. Både de unge, der er flyttet fra stedet med en god relation og kontakt til medarbejderne og et udtalt ønske om at holde relationen ved lige – og de unge, der af forskellige årsager er flyttet fra stedet på en konfliktfyldt eller kaotisk måde. Fordi det understøtter de unges oplevelse af at have et netværk i ryggen på den anden side af en anbringelse; en tryk base, at høre til et sted og at have betydning for andre på det sted. Løsningen var ikke en, medarbejderne nødvendigvis selv havde forestillet sig – men den var vigtig for de unge, og blev det derfor også for medarbejderne.

Eksemplet viser, hvor betydningsfuldt og kraftfuldt det kan være, når der skabes rum for perspektivskifte og erfaringsdeling i udvikling af praksis på et bestemt område. Hvor vigtigt det er at skabe rum for at tale sammen om, hvordan man forstår udfordringer og løsninger forskelligt – alt afhængigt af position og perspektiv. Og hvor vigtigt det også er at arbejde med at formulere og afprøve løsninger – sammen.

Alt dette er der blevet arbejdet intensivt med i projektet. Gennem hele forløbet har der været læring at

Involvering i udviklingsarbejde

hente om gode veje at gå. En af dem er et mere radikalt perspektivskifte, hvor den erfaringsbaserede viden spiller ind på flere niveauer i udviklingsarbejdet og gennem et længere forløb. Erfaringerne viser, at det ikke er så ligetil at arbejde med forandringsprocesser på den måde, men gør en stor forskel, når det lykkes. Så opleves det nemlig meningsfuldt for alle.

Erfaringsbaseret viden fra start til slut – by design

SUS har gennem mange år erfaret, at brugerperspektivet i udviklings- og forandringsarbejde bidrager med vigtig viden, og at man i højere grad kan udvikle praksis på en meningsfuld måde for både borgere og medarbejdere, når den viden er repræsenteret.

Vi kan samtidigt se, at måden at organisere sig og styre projekter på ikke nødvendigvis understøtter involvering af brugerperspektiver. Tre udfordringer træder især frem, når man ser på, hvordan der generelt arbejdes med involvering af erfaringsbaseret viden i udviklingsarbejde på velfærdsområderne: 1) at det kan være vanskeligt at skabe rum og tid til involveringsarbejdet inden for den klassiske projekt-tænkning, 2) at de mennesker med levede erfaringer, der involveres, ofte er de mest ressourcerstærke og dem, der ikke længere er så tæt på de indsats, som skal udvikles, og 3) at involveringen typisk bliver et enkelt og afgrænset bidrag i en længere proces.

Konsekvensen kan være, at den erfaringsbaserede viden får en begrænset effekt. Involverer man fx kun brugere med flest ressourcer, får man ikke tilstrækkelige nuancer af den erfaringsbaserede viden i spil. Det erfaringsbaserede bidrag bliver for perifært i den samlede proces, hvis det ikke optræder på flere niveauer eller er repræsenteret over længere tid. Begge dele bidrager til en risiko for, at forsimplede forståelser af både problem og løsning vinder frem, og at systemlogik tager over i takt med, at den erfaringsbaserede viden mister sin position og gennemslagskraft i de handlinger og beslutninger, som kommer til at definere proces og resultat.

I Netværk der bærer ønskede vi at tage livtag med to tilbagevendende udfordringer. At involveringen

af brugerperspektivet ofte knytter sig til en bestemt del af en længere proces – typisk problemforståelsesfasen eller ideudviklingsfasen – mens det i løbet af selve afprøvnings- og tilpasningsfasen klinger af. Samt at involveringen ofte finder sted et afgrænset “sted” i projektet og derfor ikke berører aktører på flere niveauer.

Derfor var ambitionen klar i projektet fra start: Vi byggede projektet op med et projektdesign, der systematisk understøttede involvering af erfaringsbaseret viden i hele processen over tid fra start til slut og på flere niveauer gennem hele forløbet. Nu, hvor projektet er ved at runde af, viser erfaringerne, at dette design har været afgørende for at fastholde en høj grad af involvering over tid, og at det netop gjorde samtalerne, forandringen og forankringen mulig og succesfuld.

I eksemplet, hvor medarbejdere, forstandere og tidligere og nuværende anbragte unge sammen udviklede nye løsninger, fulgte en proces efter ideudviklingen, hvor de unge var med til at formulere, afprøve og evaluere de ideer og tiltag, der var blevet skabt i udviklingsfasen. Den erfaringsbaserede viden var med hele vejen, også da forståelsen af udfordringen og de mulige løsninger på den udviklede sig videre over tid. Idéen om at etablere et gæsteværelse til tidligere beboere stødte eksempelvis på nogle udfordringer på et af børne- og ungehjemmene, der afprøvede den. Her udviklede løsningen sig derfor til, at pædagogerne i stedet nu tager nuværende beboere med på besøg hos nyligt fraflyttede for at tjekke ind og se, hvordan det går. Samtidig får de nuværende anbragte unge en reel oplevelse af, hvad det indebærer at flytte i egen bolig.

Ved at tage den erfaringsbaserede viden med hele vejen udviklede medarbejderne undervejs helt enkelt en dybere forståelse for 1) hvad der har betydning for muligheden for at danne netværk og relationer under en anbringelse, og 2) hvordan man som medarbejder kan understøtte, at det sker. Begge dele ud fra et børne- og ungeperspektiv. Det skabte et godt grundlag for at udvikle nogle konkrete og relevante løsninger, men det gav også medarbejderne og organisationen en indsigt i, hvad

der overhovedet er vigtigt og på spil for de unge. Det har været en løftestang til at bryde med gamle systemer, vaner og logikker, som ikke var gunstige. Indsigten gav medarbejderne et nyt blik på deres opgave generelt, som fik indflydelse på alle hverdagens handlinger og beslutninger. På den måde blev det radikale perspektivskifte i den grad et systemforandrende greb.

For medarbejderne på de børne- og ungehjem, som deltog i projektet, mundede arbejdet derfor ikke kun ud i en række konkrete nye løsninger, som både de unge og medarbejderne oplevede som relevante og meningsfulde. Det betød også, at de gennem samtalerne med børnene og de unge fik et nyt syn på deres pædagogiske opgave - de udviklede et nyt pædagogisk mindset. Den løbende involvering af både medarbejderne og de unge på stederne øgede både forandringskraften og løsningernes bæredygtighed, fordi alle blev bærere af den nye praksis på stederne.

Hvad skal der til?

På udviklingsworkshoppen i begyndelsen af projektet var forslaget om et gæsteværelse til tidligere

anbragte langt fra den eneste idé, som opstod i samtaler mellem unge, medarbejdere og forstandere.

Ved et bord på workshoppen fortalte unge fra et andet børne- og ungehjem medarbejderne om, hvordan erfaringer med svigt i de nære relationer kan være en væsentlig barriere for at danne gode og bæredygtige relationer under anbringelsen. For oplevelser med svigt kan skabe en tilbageholdenhed i forhold til at danne relationer og knytte sig til andre. De unge fortalte, at de ofte genoplever svigt under anbringelsen, fordi det sker, at medarbejderne, når de stopper, ikke får sagt ordentligt farvel til børnene og de unge – med og i respekt for den relation, der har været mellem dem.

Medarbejderne reflekterede videre: Hvorfor bliver der nogle gange ikke sagt ordentligt farvel? Måske sker det, når nogen stopper på grund af en konflikt med andre medarbejdere eller en sygdomsmedling, så det er svært at komme og sige farvel. Det kan også være, at man som medarbejder netop sidder med følelsen af at svigte de børn, man forlader, og at det derfor bliver for svært selv at tage initiativ til at sige farvel. Uanset årsag blev det tydeligt for medarbejderne,

Involvering i udviklingsarbejde

at et ordentligt farvel har meget stor betydning for børnenes erfaringer med relationer – og for deres lyst til at knytte sig til andre mennesker i fremtiden.

Med den indsigt var det uundgåeligt, at der hurtigst muligt blev etableret en praksis for, hvordan man som medarbejder tager afsked, når man stopper. I dag er det arbejdspladsens ansvar at skabe en ramme for at sige farvel med respekt og ordentlighed. Så det ikke er børnenes eller den enkelte medarbejders ansvar alene at håndtere den sårbare situation, det kan være for begge parter.

Men hvorfor havde denne samtale – eller nogle af de andre samtaler, der opstod på workshoppen – ikke fundet sted før? Hvad fik dem til at finde sted lige nu, hvilken proces var de en del af, og hvad gjorde det muligt for medarbejderne og børnene og de unge at mødes på en ny måde og samskabe løsninger på et problem, de begge kendte til, men ikke havde forholdt sig til sammen endnu?

En del af svaret skal findes i det system, vi alle er indlejret i, uanset om man er forstander, medarbejder, nuværende anbragt eller tidligere anbragt. Et system med en struktur og forståelsesramme, som hviler på både lovgivning, faglighed og den overordnede organisering af området, herunder strukturer omkring økonomi og samarbejde. Til det hører også nogle ofte usynlige arbejdsformer og magtstrukturer, som bliver afgørende for, hvem der taler med hvem, om hvad, hvornår og på hvilken måde. Det er strukturer, der giver blinde vinkler hos dem, der har indflydelse på både store og små beslutninger i børnenes og de unge liv. Disse blinde vinkler kan den erfaringsbaserede viden være med til at afdække, og det er netop her, nye samtaler kan opstå.

For at skabe forandringskraft og nye veje frem var ambitionen i Netværk der bærer gennem projekt-konstruktionen at bryde med nogle af disse strukturer og dermed skabe rum for nye samtaler og nye udviklingsprocesser. Ønsket var at tage radikalt udgangspunkt i og blive 'forstyrret' af den erfaringsbaserede videns perspektiv - på flere niveauer i udviklingsarbejdet og over længere tid, ikke alene som et vidensinput i opstartsfasen.

Erfaring med nuancer giver stærkere viden

I projektet ønskede vi at involvere flere nuancer i den erfaringsbaserede viden og at få den ind på flere niveauer, så involveringen fandt sted i mere end ét lag af projekthierarkiet.

Derfor involverede projektet forskellige børn og unge med anbringelseserfaring i processen. Både børn og unge, der boede på de deltagende børne- og ungehjem i projektperioden, og børn og unge, der var fraflyttet hjemmene. Derudover ansatte projektet seks erfarings eksperter – altså unge med tidligere anbringelseserfaring, men uden tilknytning til de deltagende børne- og ungehjem – til at bidrage med deres viden og erfaringer i tilrettelæggelsen og faciliteringen af projektets aktiviteter.

Involvering af børn og unge med anbringelseserfaring i forskellige positioner

På alle de deltagende børne- og ungehjem blev der etableret projektgrupper bestående af to medarbejdere, en forstander/leder, to nuværende anbragte unge og to unge, som var flyttet fra stedet inden for de seneste to år. Projektgrupperne deltog sammen i de fælles udviklings- og læringsdage og stod mellem samlingerne for at afprøve og evaluere de løsninger, børne- og ungehjemmet arbejdede med. Den erfaringsbaserede viden, der her kom i spil, var viden om den konkrete praksis på det enkelte børne- og ungehjem, men ud fra to forskellige perspektiver: 1) hvad oplever man at have brug for under anbringelsen? og 2) hvad bliver man opmærksom på, at man har manglet under anbringelsen, efter man er flyttet?

Med de to perspektiver kom erfaringerne med lige præcis den praksis, der skulle udvikles, i spil. Samtalen mellem de nuværende og tidligere anbragte nuancerede deres forståelse af udfordringen og styrkede dermed deres bidrag til processen. Ligesom mødet mellem dem også gav mulighed for refleksion og fælles læring undervejs, som igen forstærkede og fortættede dette erfaringsbaserede vidensbidrag.

Ansættelse af erfarings eksperter

Med ansættelsen af erfarings eksperterne forstærkede vi den erfaringsbaserede videns position i

”

Vi byggede projektet op med et projektdesign, der systematisk understøttede involvering af erfaringsbaseret viden i hele processen over tid fra start til slut og på flere niveauer gennem forløbet.

projektet. De arbejdede tæt sammen med projektledelsen, hvor de deltog i tilrettelæggelsen og faciliteringen af de fælles samlinger og gennemførte interviews med de unge i løbet af projektperioden, så processen i højere grad tog hensyn til de øvrige børn og unge, som deltog i udviklingsarbejdet.

Men lige så vigtigt spillede de en rolle i forhold til at bygge bro og skabe tillid til de unge på børne- og ungehjemmene. De var rollemodeller og forstyrrede – i positiv forstand - også projektets måde at arbejde på ved at bidrage med deres perspektiv på processen og faciliteringen undervejs og afdække blinde vinkler i projektfaciliteringen, der kunne spænde ben for deltagelsen hos de unge på stederne. På den måde gjorde de involveringen mulig af børn og unge, vi måske ellers ikke ville have nået.

Fælles læring sat i system

I en udviklingsproces træffes der løbende beslutninger og forhandles forståelser af problem og løsning. Skal man sikre, at den erfaringsbaserede viden er med hele vejen, så reelle forandringer kan ske i mindset og praksis, skal man sætte læringen i system. For det sker ikke af sig selv. Vi skabte derfor fælles læringsrum, der åbnede for involvering på flere niveauer og over tid – konkret i form af udviklingsworkshops og efterfølgende læringsdage, hvor alle parter i projektet og alle de forskellige vidensperspektiver mødtes gentagne gange og sammen

blev klogere på udfordringen og de muligheder og barrierer, der ligger i løsningerne. Her mødtes unge, erfarings eksperter, medarbejdere og ledere fra børne- og ungehjemmene, konsulenter fra de deltagende hovedorganisationer og fra De Anbragtes Villkår og os i SUS og opbyggede en fælles forståelse af problem og løsning.

Det mobiliserede en fælles forandringskraft, hvor alle parter hver især kunne gå hjem og fra hver deres stol bidrage til den forandring, den erfaringsbaserede viden kaldte på, sammen med implementeringen af de løsninger og det mindset, der blev udviklet i fællesskab.

Sådan kom indsigterne fra den erfaringsbaserede viden til at gennemsyre flere niveauer i projektorganisationen og over tid understøtte oplevelsen af en fælles sag. I dag lever de løsninger, der blev udviklet, videre på de syv børne- og ungehjem og er med til at sikre, at de, der fremover bliver anbragt, får støtte til at bygge et stærkere ståsted, der også kan bære, når de bliver 18 år og skal bo for sig selv. ○

Netværk der bærer

Projektet er et samarbejde mellem SUS, De Anbragtes Villkår og syv opholdssteder under organisationerne LIVSVÆRK, KFUM's Sociale Arbejde, Jysk Børneforsorg og Københavns Kommune, finansieret af Egmont Fonden.

Formålet er at udvikle redskaber, tilgange og modeller, som kan bidrage til at styrke anbragte børn og unges blivende netværk og relationer, så de står bedre rustet i overgangen til at etablere eget hjem.

7 gode spørgsmål til dig selv i en involveringsproces

De konkrete metoder, man anvender, når man vil involvere, er ikke nødvendigvis det vigtigste i processen. Refleksionerne, man gør sig, er mindst lige så vigtige – fra meningen med det hele til hvem, der skal være modtager af den viden, der kommer ud af involveringen. Her kan du se eksempler på de spørgsmål, vi typisk stiller os selv, før, under og efter en involveringsproces.

Af Mathias Hulgård Kristiansen, ph.d og konsulent, og Simon Hjortnæs Haugegaard, konsulent, SUS

1. Involvering i hvad?

En involveringsproces tager typisk afsæt i en udfordring eller et problem, som nogen ønsker at løse eller få viden om. Men hvorfra udspringer det rum, vi involverer i? Hvor – og af hvem – er det, som vi involverer omkring, som en udfordring eller et problem, defineret? Og opleves det, der involveres i, overhovedet som relevant for de personer, vi involverer? Hvad der involveres i, omhandler processen, problemet og formen – inden man involverer, er det en god idé at have forholdt sig til koblingen af de tre elementer, så man kan være tydelig om, hvad man ønsker at involvere i.

2. Hvad er meningen med involveringen?

Det kan virke mærkeligt at spørge sig selv om, hvorfor man involverer, da der efterhånden er bred enighed om, at borgeren er ekspert på eget liv og derfor har en vigtig stemme ind i udviklingen af sociale tilbud, politik og viden. Vores erfaring er dog, at netop det spørgsmål er vigtigt at forholde sig til, hvis man vil lykkes med reel involvering. Involvering må aldrig blive noget, vi 'bare gør', men noget, vi

har taget aktivt stilling til, så vi skaber gode betingelser for at involvere, får et godt udgangspunkt for at få de vigtige indsigter, involveringen kan give, og skaber et rum for de involverede, der opleves gennemsigtigt.

3. Involvering af hvem?

Hvem er de relevante at involvere, og hvorfor mener vi, at netop de er de relevante – og hvem er så ikke de relevante? Hvor går grænserne for, hvem vi ønsker at have med, og hvorfor går de der? (se også artikel om Netværk der bærer s. 10). Hvad er det for perspektiver, vi inkluderer med dem, vi involverer, og hvilke perspektiver er ikke repræsenteret? Det er spørgsmål, der er relevante at reflektere over, når man vælger hvilke grupper, mennesker eller perspektiver, man ønsker at involvere. Ofte kan det være en idé at høre fra flere forskellige perspektiver. Der opstår så et spørgsmål om, hvor meget – og hvordan – de skal gå i dialog med hinanden.

4. Hvor involveret?

Når vi involverer mennesker med levede erfaringer, er det vigtigt at have gjort sig klart på forhånd, hvilket omfang involveringen har: Er de involverede med til at definere hvor, og hvad problemet er?

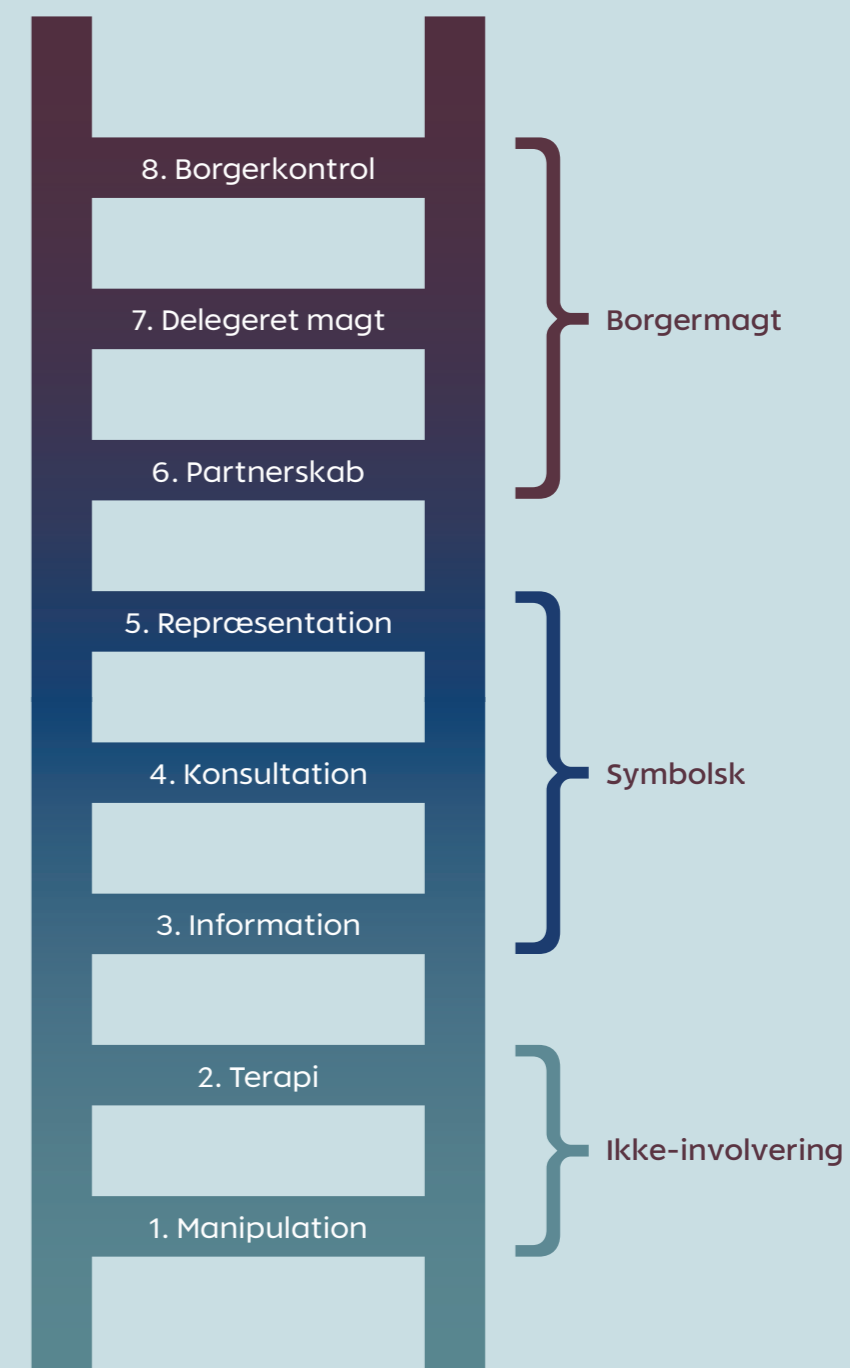
Grader af deltagelse og indflydelse

Hver gang, man sætter en involveringsproces i gang, er det relevant at have for øje, hvor meget kontrol og medbestemmelse borgeren/brugeren, der skal deltage, har mulighed for at få.

I den internationale litteratur fremhæves et hierarki af muligheder for deltagelse og indflydelse. Sherry Arnstein var én af de første til at rangere forskellige grader af borgerinddragelse i det, han kaldte en deltagelsesstige (1969). Hvert trin på deltagelsesstigen symboliserer grader af borgerinddragelse på et kontinuum fra ingen eller begrænset deltagelse til fuldkommen borgerkontrol og selvbestemmelse.

Stigen består af otte trin, hvoraf **de to nederste** – manipulation og terapi – reelt ikke inddrager borgerne. Deres formål er at uddanne eller 'kurere' borgerne ved hjælp af rådgivning og i nogle tilfælde overtalelse, så borgerne handler på den måde, magthaverne ønsker det. **De midterste trin** – information, konsultation og repræsentation – dækker over grader af symbolske handlinger betegnet 'tokenisme' (symbolsk, red.). Disse handlinger giver sårbare grupper mulighed for at blive hørt og have en stemme, ved at magthavere lytter til deres repræsentanter, men brugerne får typisk ikke magt, der sikrer, at deres synspunkter får indflydelse på praksis.

De øverste trin betegner niveauer af inddragelse med høj indflydelsesgrad. Det kan være i form af 'partnerskaber', hvor borgerne inddrages i at afveje fordele og ulemper med magthavere. Eller det kan være i form af 'uddelegering' og 'borgerstyring', hvor borgerne tildeles beslutningsretten eller fuld ledelsesmæssig styring over et givent område eller en indsats (Jønsson et al. 2015).

Arnstein, Sherry R. "A Ladder of Citizen Participation," JAIP, Vol. 35, No. 4, July 1969, s. 216-224.

På engelsk hedder modellens trin: 1. Manipulation; 2. Therapy; 3. Informing; 4. Consulting; 5. Placation; 6. Partnership; 7. Delegated Power; 8. Citizen Control. Hoveddelene kaldes: Nonparticipation, Tokenism, Citizen Power.

Inspiration

Eller indgår de i at belyse levede erfaringer ud fra et på forhånd defineret problem? Indgår de kun med viden eller også i analysearbejdet og arbejdet med at finde løsninger? Vores erfaring er, at det skaber et utydeligt og potentielt utrygt rum for de involverede, hvis man ikke har gjort sig bevidst, hvad man konkret inviterer til involvering i.

5. Har vi lyttet – også til det, vi ikke forventede at høre?

Forstår vi egentlig, hvad der bliver sagt til os – også det nonverbale? At involvere kræver en sensitivitet og en åbenhed for, at deltagerne kan give nye forståelser af et emne, en problemstilling eller selve processen, som ikke var tænkt med fra start eller afviger fra den forståelse, man selv har. Måske har de involverede et helt andet billede af, hvad problemet overhovedet er, eller hvordan processen i arbejdet med løsninger bør tage sig ud. Vores erfaring er, at disse vigtige indsigter også bliver formuleret uformelt og uden for de etablerede rum for involveringen. Husker vi at tage det, der formuleres i køen til toiletet eller kommunikerer via skuldertrækninger og blikke lige så alvorligt som det, der formuleres verbalt på workshoppen? Og formår vi at bringe det ind i de fælles samtaler og agere på konsekvenserne af det?

6. Af hvem og hvordan modtages de involveredes bidrag?

Når vi involverer nogen, er det fordi, vi ønsker, at deres unikke indsigter skal bringes i spil – men hvor skal de det og til hvem? Det er vigtigt, at den viden og de valg, de involverede har bidraget med, ikke strandes, men bliver grebet af nogen – og at de delagtiggøres i, hvem der er modtager af produktet, og hvad modtageren skal bruge det til. Det vil bidrage til at gøre processen meningsfuld og styrke motivationen for de involverede.

7. Har vi tydeliggjort aftrykket?

Har vi husket at kvittere for involveringen og tydeliggøre, hvilken forskel den gjorde? »Tak, fordi du

har delt dine erfaringer...« er en god start, men det er ikke nok. I en vellykket involveringsproces vil de involverede få ejerskab til det, der skabes, og typisk også behov for at se, hvad der kom ud af deres bidrag. Dette behov har man i vores optik ret til at få opfyldt – og i den bedste af alle verdener gives der også mulighed for, at de involverede kan respondere på det endelige produkt. ○

Fortællecamp

Kollektive ungeinvolveringsprocesser er ét bud på, hvordan man kan åbne et rum for, at unge får indflydelse på den viden, de rammer og de indsatser, som påvirker deres liv og deres muligheder.

Adgang til indflydelse

Fortællecamps

Af Anna Møllerup, vicedirektør,
og Sussi Maack, chefkonsulent, SUS

Hvordan kan man for alvor blive bedre til systematisk at lytte til og involvere mennesker med erfaringsbaseret viden i udviklingen af velfærdssamfundets støtte og hjælpesystemer? Systemer, som vi kan konstatere, alt for ofte ikke virker efter hensigten.

Det spørgsmål har ledt SUS til en række samarbejder med unge på forskellige områder de seneste år.

Kunne vi bidrage til i højere grad at anerkende og give mere aktiv plads til den erfaringsbaserede viden? For at skabe et mere kvalificeret og nuanceret vidensgrundlag for større reformer eller nye nationale eller lokale indsatser – og derigennem bidrage til at udvikle systemerne til det bedre og skabe initiativer med større impact.

Selvom ansvarlige for udviklingstiltag i kommuner, organisationer eller ministerier måske nok rækker ud og spørger, forbliver målgruppen ofte statistik og mønstre, analyseret og bragt videre af andre. Hvad med de 'rigtige' mennesker af kød og blod, som hver dag oplever diverse udfordringer på egen krop – kunne vi engagere dem i egen ret?

Et bud på et svar fra os i SUS har været forsøg, hvor vi har arbejdet med en tilgang til at udvikle vidensgrundlag gennem kollektive processer med unge.

Vores metode har været ret ligetil og i grove træk bestået af variationer af følgende skridt:

- Forbered og inviter en gruppe unge med erfaringsbaseret viden om det tema, udviklingsarbejdet handler om – vi har kaldt dem unge erfarings eksperter.
- Arbejd sammen med gruppen over 1-2 dage. Facilitér først erfaringsdeling blandt ungegruppen og dernæst, at gruppen som kollektiv bliver enige om, hvad der er vigtig viden og temaer på tværs af de forskellige erfaringer. Vi har kaldt det en 'fortæl-

lecamp'. Vi optager lyden af de unges fortællinger og samtaler.

- Udskriv de unges fortællinger – kvalificér og få de personlige historier godkendt af den enkelte ung, som også bestemmer, om de vil være anonyme eller fremgå med navn.
- Inviter andre typer viden fra praksis og forskning til at være med i de næste steps af processen for først at lytte til og reflektere over de unges fortællinger og dernæst dele deres egen viden. Facilitér dialog mellem vidensformer og kollektive beslutninger om, hvad der er de mest presserende spørgsmål og områder, som skal adresseres videre i udviklingsprocessen.
- Vi har ofte kaldt ovenstående en 'dialogworkshop'. Enten som afslutning på en fortællecamp eller som en ny fælles dag med en mindre gruppe unge, som har lyst og mulighed for at være med videre. Begynd så vidt muligt her at forestille jer en mulig ny fremtid sammen, fx med brug af 'hvad hvis/tænk hvis'.
- Skriftlige produkter dokumenterer løbende arbejdet – så vidt muligt altid kvalificeret af ungegruppen.

Centrale elementer i vores arbejde

Brug tid på forberedelsen og på at formulere de rigtige spørgsmål. Hvis ikke vi spørger om det, der betyder noget for dem, vi involverer, leverer vi viden om det, der betyder noget for os, der spørger. Derfor skal vi skal væk fra det systemfokus, som ligger i formuleringer om, hvordan man oplever den ene eller den anden indsats, eller hvad de unge drømmer om at ændre ved den. I stedet skal vi formulere problemstillinger, der åbner op for livserfaringer hos unge, og som kan relatere sig til den hverdag, de er midt i. Hvis vi går efter unges input til 'drømme-tilbuddet', har vi misset pointen: Det handler om at skabe præmisserne for, at unge har mindre brug for systemets tilbud. Derfor skal vi over mod mere åbne formuleringer som fx 'hvad er vigtigt at vide, hvis vi gerne vil hjælpe unge som dig bedre i overgangen fra folkeskolen til ungdomsuddannelse?' eller 'hvordan ser dit liv ud i de situationer, hvor du har brug for hjælp'? Heri ligger også nøglen til at kunne

SUS' konkrete samarbejder 2019-2023

- I 2019 samarbejdede vi med en gruppe tidligere anbragte unge om et vidensafsæt for Biku-benfondens investering i unges overgang fra anbringelse til eget hjem.
- I 2021 hjalp en gruppe unge med hjemløseerfaringer SUS og Hjem til Alle Alliancen med at pege på centrale barrierer og potentialer for at stoppe hjemløshed blandt unge.
- I 2021 hjalp en gruppe unge initiativet Natur til et Godt Liv med anbefalinger til, hvordan indsatsen kunne forbedres til gavn for unge, og hvordan man løbende kunne involvere unge i udviklingen af den.
- Igennem 2022-2023 har vi i forskellige sammenhænge samarbejdet med grupper af unge på tværs af landet, som har bøvlet med ungdomslivet og haft svært ved at finde vej ind i uddannelse og job. De unge har delt deres personlige fortællinger og arbejdet med at identificere fælles tematikker og veje frem.
 - I Esbjerg Kommune og Lauritzen Fondens lokale partnerskab MedVind i Østerbyen har unge arbejdet med 'rejsen' fra grundskolen til ungdomsuddannelse og formuleret ønsker for fremtiden for de unge, der kommer efter.
 - Som del af det nationale partnerskab En Vej til Alle (hvor SUS er partner) og det indspil, partnerskabet udarbejdede til den daværende reformkommission, har en større gruppe unge bidraget med personlige fortællinger og samarbejdet med samfundsledere fra Akademiet for Social Innovation om at udarbejde anbefalinger.
 - I Middelfart Kommune har en gruppe unge samarbejdet om at udvikle ungeperspektiver på mistrivsel til byrådet.

komme i kontakt med og motivere til at overhovedet at deltage.

Inviter unge med i analysen. At fortælle sin historie er ofte forløsende, når man har brugt tid og kræfter på at sætte en god ramme. Når vi mødes med en gruppe unge, handler det først og fremmest om at dele selvvalgte bidder af sin historie med hinanden – i et trygt rum. Men springet fra enkelthistorier til fælles viden er centralt for at skabe adgang til indflydelse. Find derfor mønstre i erfaringerne i fællesskab og gå fra den enkeltes historie til kollektiv viden. Dvs. skab kollektiv indsigt sammen på baggrund af individuelle erfaringer. På den måde bliver unge medudviklere af viden.

Insister på at lade unges viden stå klart frem, men ikke stå alene. Hvis vi skal løse de komplekse sociale udfordringer, som ligger rundt om det, de unge erfarer, er den viden, fagpersoner som fx socialrådgivere, pædagoger, frivillige sociale organisationer m.v. besidder, vigtig. Det samme gælder viden fra forskere, virksomheder, interesseorganisationer mm. Vores dagsorden har været, at det handler om at skabe en samtale mellem vidensformer, som den erfaringsbaserede viden er central del af. Hvor de unges viden tages alvorligt, og hvor de er med til at pege på, hvad der er vigtigst at gøre noget ved for at løse problemerne. Vi har søgt at skabe rum og anledninger til den fælles samtale. Når vi starter dialogen, lader vi de unges perspektiv få forrang. Fordi alle er mindst vant med at lade den erfaringsbaserede viden 'tale med', og fordi det skaber et empatisk og nysgerrigt udgangspunkt. Vi bruger kreative elementer som visuel udstilling af historier og lydoptagelser, som de inviterede fagpersoner, forskere m.fl. præsenteres for.

Vær opmærksom på magtbalancen. Magt er en faktor, når systemets repræsentanter inviterer til dialog. De unge er inviteret til at komme – de kommer ikke af sig selv. Det er et ulige udgangspunkt. Samtidig taler vi her om unge, som kan være i en udsat eller marginaliseret position. Og temaet er defineret på forhånd, fra et andet perspektiv og

med en anden sprogbrug end deres. Læg dertil, at vi som facilitatorer også har magt til at påvirke bl.a. i den måde, vi planlægger processen. Det er vigtigt at anerkende og tage højde for. Vi kan ikke udligne magten helt, men vi kan gøre vores til at flytte på magtbalancen. Det gør vi bl.a., når vi arbejder for at flytte samtalen fra systemproblemer til hverdags spørgsmål tæt på de unges liv og ved at give de unge tid til at forberede sig på deres præmisser og skabe en fælles stemme. Og ved at insistere på, at de fysiske og praktiske forhold skaber tryghed,

at der er så meget transparens i processerne som muligt, og at rammerne om mødet med repræsentanter for andre typer viden er klare og tydelige.

Hvad har vi lært?

At dele sin historie betyder noget. Det, at man fortæller noget fra sit liv, og at nogen, som har lignende erfaringer, lytter med, gør, at man oplever sig set og hørt og kan spejle sig i andre. Den bevidning er kraftfuld. Der opstår noget særligt i rummet, når man får lov at tale med hinanden under de rammer,

”

Det, at man fortæller noget fra sit liv, og at nogen lytter med, som har lignende erfaringer, gør, at man oplever sig set og hørt og kan spejle sig i andre. Den bevidning er kraftfuld. Der opstår noget særligt i rummet, når man får lov at tale med hinanden under de rammer, vi stiller op.

vi stiller op. Der er ingen krav fra voksne omsorgspersoner og ingen forhistorier om, hvem man er. Man bliver set som en ressource med noget værdifuldt at byde ind med. Der er opmærksomhed, god forplejning og 'rare' rammer. Det kan være en forløsning.

Det har ikke været et formål i sig selv at styrke de enkelte unge, som har deltaget. Det har vi været helt transparente om fra starten. De er inviteret ind som eksperter og samarbejdspartnere for at skabe grundlag for udvikling af systemer og indsatser. Men vi kan samtidig konstatere, at ganske sårbare unge lever op og byder aktivt ind. Og mange har spurgt til, om vi ikke kan fortsætte arbejdet, når vi siger farvel. Flere af deltagerne har også efterfølgende valgt at blive aktive i forskellige ungdomsorganisationer.

At fællesskab og bevidning fra ligesindede kan have en særlig kraft er ikke nyt. Men nogen skal tage teten. Vi tager i hvert fald en nysgerrighed med os i vores videre arbejde. En lyst til at afsøge yderligere, om der i det faciliterede ungerum kan ligge en del af nøglen til at komme den stigende mistrivsel blandt

unge til livs. Hvad ville der ske, hvis vi mere systematisk fik indbygget denne type faciliterende kapacitet? Kan det, vi sammen med unge har oplevet, så få en længere og mere vidtrækkende virkning i forhold til at skabe adgang til øget deltagelse og indflydelse blandt marginaliserede grupper, som kunne styrke individet såvel som sammenhængskraften i samfundet?

Videnformer mødes ikke af sig selv. Ud af de anledninger, vi har været med til at skabe, er vokset ægte samtale og dialog mellem forskellige perspektiver og videnstyper. Samtaler, som rummer fælles håb og drømme om en langt mere positiv fremtid. Men vi har samtidig konstateret, at det er helt nyt for alle involverede parter – og der er fortsat mange faldgruber. Det kalder for os på et mere systematisk fokus på, hvordan man kan designe de rum, hvor den fælles samtale og analyse på tværs af perspektiver kan finde sted. De rum findes og opstår ikke af sig selv i dag.

Vi kan være med til at vise en vej med eksempler. Men vi er også blevet ganske bevidste om, at skal brugerinvolvering og samskabelse realisere sit udråbte potentiale, er der behov for at tage et langt bredere ansvar for at skabe bedre rammer for involvering og anerkendelse af erfaringsbaseret viden på linje med forsknings- og praksisbaseret viden. Det kræver, at mange mange flere er villige til at investere målrettet i opbygning af kapacitet og kompetencer til at facilitere den type involvering, det kræver. Derfor rykker vi også i stigende grad vores praksis mod at opbygge kapacitet hos andre.

Fra løsninger til forandring. I de samarbejder, som er nævnt her (se boks s. 21), har vi ikke ført udviklingsprocessen til ende med egentlige designs af nye løsninger. Rammen har været en anden, og vægten har været på vidensudvikling og overordnede anbefalinger med mindre vægt på at bygge og teste nye mere virksomme løsninger. Det kunne have været oplagte næste skridt, og i andre sammenhænge arbejder vi den vej (se fx artiklen om projektet Netværk der bærer s.10).

Generelt er der dog begrænset viden om den direkte værdi af at bringe levede erfaringer ind i socialt udviklings- og forandringsarbejde, hvis værdi måles som bedre, mere effektive løsninger. Det er et område, der er stort behov for at afsøge yderligere fremad.

Samtidig er det vigtigt at påpege, at det er vores klare erfaring, at alle involverede parter har oplevet værdi af de nævnte konkrete samarbejder. Værdi i form af nye indsigter og viden, men også blivende værdi i form af nye relationer, styrkede sociale

forbindelser og øget tillid. Det kalder for os på, at vil vi høste værdien i skala, er der behov for grundlæggende at arbejde med strukturer, rammer og præmisser for udviklingsarbejde og med det skabe langt bedre forudsætninger for, at erfaringseksperter kan vokse til forandringsledere på lige fod med medarbejdere, ledere og beslutningstagere. ○

Jeg havde altid følelsen af, at andre ikke rigtig troede på det, jeg sagde

Første gang, jeg var med til at bringe unges stemmer frem, var da vejlederne i Uddannelseshuset¹ i Esbjerg skulle planlægge Unges stemmer², og de spurgte mig, om jeg ville være med. Jeg havde gået i skole i både Østjylland og Esbjerg og også på flere uddannelser, så jeg havde en del med i bagagen. Det lød godt, syntes jeg. Det havde min interesse.

Jeg synes, det er fedt, at der er nogen, der laver et projekt med unges stemmer. Vi bliver så sjældent spurgt. Og det, vi synes, er ikke det samme som fx skoleledere eller politikere. Som udgangspunkt vil vi unge have det perspektiv, som man har som ung, hvordan det er i dag – ikke som det var dengang, skoleledere eller politikere gik i skole. Det er dét perspektiv, de stadig har, som de ser skolen og unge med. Hvis der var nogle politikere, der kom tilbage i skolen i dag, så ville mange ting være lavet om.

Der er mange ting, jeg gerne vil have ændret i skolesystemet. Især med hensyn til mobning. Jeg er blevet mobbet meget, jeg blev sågar også mobbet af lærere, og jeg kunne ikke gå til nogen, for de lagde hånden over hinanden.

Det var noget af det, jeg sagde i Uddannelseshuset. Jeg havde meget, jeg gerne ville fortælle. Ja, det varede faktisk tre og en halv time. Da jeg blev mobbet, boede jeg 250 kilometer væk fra min familie, fordi jeg boede på et opholdssted. Jeg følte mig meget alene.

Jeg har altid været god til at huske datoer. Datoen 20.8.2008 husker jeg præcist. Det var den dag,

jeg kom på opholdssted, der var jeg ni år. Det første halvandet års tid så jeg slet ikke min familie. Så jeg missede fødselsdage, jul og den slags, det har taget hårdt på mig, men også på min familie. Jeg boede der seks og et halvt år. Jeg brugte tre år på at sige til kommunen, at de skulle flytte mig, men de lyttede aldrig til mig. Jeg havde altid følelsen af, at andre ikke rigtig troede på det, jeg sagde.

Da jeg fortalte min historie i Unges stemmer, var det fedt, der var nogen, der egentlig gad lytte på, hvad jeg havde at sige. Også så andre ikke skal udsættes for det samme. De reagerede positivt og tog det til sig. For mig er det en måde at give en forståelse for, hvem jeg er, og hvorfor jeg er, som jeg er. De andre unge kom med deres historier også.

Det kræver helt sikkert mod at dele sin historie. Jeg gjorde det også i min klasse, da jeg startede på FGU. Jeg havde brug for at fortælle det til dem, så de vidste, hvor jeg kommer fra. Det gav respekt. Jeg syntes bare, det var fedt.

Jeg synes, politikere skulle lytte meget mere til unge. For at få de unges perspektiv. Jeg drømmer om at tage ud og holde foredrag. For at gøre andre opmærksomme på det. Man ændrer sig ikke som mennesker bare fordi, man har noget i bagagen. I skolesystemet vil de gerne kalde dig 'anderledes'. Jeg bruger ikke det ord. Jeg siger: 'Man er bare normal på sin egen måde.' ○

1 Jobcenter Esbjergs indsats for unge op til 30 år, der står uden job og uddannelse
2 En involveringsproces af unge, planlagt og faciliteret af SUS for Uddannelseshuset

Godt at huske på, når du involverer

En god involveringsproces handler i bund og grund om at skabe gode møder mellem de involverede og de involverende. Vores erfaring er, at for at gode møder kan opstå, må man være opmærksom på alt det, der (bør) foregå før og efter “konfrontationstiden”. Læs her om nogle af de opmærksomhedspunkter og greb, vi har erfaret kan være hjælpsomme.

Af Mathias Hulgård Kristiansen, ph.d og konsulent, og Simon Hjortnæs Haugegaard, konsulent, SUS

1. Grundig forberedelse

Fundamentet for en vellykket involveringsproces etableres i processen forud for selve møderne mellem de involverede og de involverende – uanset om det er en workshop, et brugerpanel eller et længerevarende forløb. Vi ser dog, at omfanget af opgaverne i forberedelsesfasen ofte undervurderes. En god forberedelse handler bl.a. om at invitere på den rigtige måde og ad den rigtige kanal (se næste punkt). At indlede en dialog med dem, man vil involvere, der giver tillid og lyst til at være med; have en undersøgende tilgang til, om der er utryghed eller støttebehov, der skal tages hånd om for at den pågældende kan deltage og gøre sin indflydelse gældende. Og at huske på, at mennesker, der ikke er vant til at blive hørt, kan have brug for faciliteret forberedelsestid, hvor de klædes på til at tage del i processen.

2. Håndholdt rekruttering

Håndholdt rekruttering via flere forskellige kanaler, så man rammer dem, man vil involvere, dér, hvor

de er. Nogle kan måske motiveres via sociale medier eller andre platforme, for andre vil det kræve, at man møder op dér, hvor de befinder sig, eller via “gatekeepers”. Altså ressourcepersoner omkring dem, hvis stemme man ønsker at bringe til bordet – fx en lærer, pædagog eller socialrådgiver. Hvis opgaven ikke ligger øverst på gatekeeperens prioriteringsliste, kan det kræve støtte og påmindelser om at række ud. Gatekeeperen kan også have barrierer som frygt for, at borgerne er for udfordrede eller ikke har kompetencerne. Bekymringer, man må tage alvorligt og forholde sig nysgerrigt til, men vores erfaring er, at en god involveringsproces kan bidrage positivt til menneskers udvikling.

3. Magt og indflydelsesrum

Der vil altid være et ulige magtforhold i en involveringsproces. Især, når dem, der inviteres, er i en udsat eller marginaliseret position. At skabe et mere lige rum i involveringen kræver derfor vedvarende refleksion og aktivt arbejde. Hjælp til med at forskyde magten ved fx at positionere de involverede som eksperter – italesæt fra start, at de er inviteret, fordi de har en vigtig, erfaringsbaseret viden. Magtfor-skydning er også, når fokus flyttes fra de involvere-

des personlige problemer til den samfundsproblematik, involveringen kredser om, og invitationen inkluderer at være med til at definere problematikken og formulere de relevante spørgsmål. En god idé er også at undgå systemsprog, mødes på neutral grund og at give de involverede mulighed for at definere sig ved et andet og mere åbent narrativ, end de er vant til i systemet.

4. Giv plads til forskellighed

Ikke alle ønsker, kan eller orker at involvere sig på samme måde. Nogle foretrækker formaliserede indflydelseskanaler, andre at blive spurgt i mere uformelle sammenhænge. Nogle kan koncentrere sig lang tid ad gangen, andre har brug for mange pauser. Nogles livsomstændigheder fordrer en tidsmæssigt afgrænset involvering, andre kan og vil involvere sig over tid. Involvering af mange forskellige perspektiver hjælpes af, at det er muligt at involvere sig på forskellige måder og grader afhængig af livssituation, kompetencer og motivation. Hvis processen løber over længere tid, er det godt at gøre det nemt at træde ud af processen eller skru ned for intensiteten, hvis der opstår behov. Og nemt at træde ind igen, når man så er trådt ud. Her er det hjælpsomt med løbende opfølgning på vedkommende og håndholdt støtte, når motivationen opstår igen.

5. Organisatorisk kapacitet og vilje

Når involvering finder sted i organisationer eller systemer med fastlåste strukturer og rammer, kan rummet for indflydelse blive for snævert, ikke mindst i en velfærdspolitisk kontekst, hvor ‘systemtænkning’ kan reducere borgernes handlekraft og indflydelsesrum. Vi oplever, at der nogle steder kan være en organisatorisk forankret modvilje mod at gøre indflydelsesrummet for stort grundet oplevet risiko for at få del i viden og perspektiver, der kalder på radikal gentænkning af det, man plejer at gøre. Uanset kontekst er det afgørende at gøre op med sig selv, om de organisatoriske rammer betinger, at borgerne reelt kan komme til orde og deres bidrag blive brugt. Det forudsætter bl.a. en bred organisatorisk opbakning til involveringens formål, nysgerrighed over for de involveredes perspektiver og vilje og mod til at handle på dem – særlig fra ledelsens side. Og at der skabes indflydelsesrum, som borger-

ne har evner og motivation for at træde ind i, og der evt. lægges en plan for, hvordan borgernes bidrag skal få plads i organisationens virke fremadrettet.

6. Brud med vaner

Involvering af mennesker i udsatte positioner vil ofte finde sted i samarbejde med de instanser, de er en del af, som er sat i verden for at hjælpe borgerne. Trods gode intentioner kan dette spænde ben for faktisk at lytte til og tage borgernes synspunkter, erfaringer og holdninger som et ligeværdigt input i det videre arbejde. Skal de involverede have en reel indflydelse, må medarbejdere og organisationer forstå det radikale skift i deres rolle, som er nødvendigt, hvis involvering skal føre til indflydelse i praksis. Her er tillid vigtigt – til at mennesker i en sårbar livssituation bedst ved, hvordan situationen opleves, og hvad der skal til for at komme ud af den. Mod til at give dem plads til at definere deres drømme og ønsker er vigtigt, og støtte til at de kan formulere og realisere en plan om at opnå det, de drømmer om.

7. Brug af input

Hvordan eller i hvilken grad skal de involveredes input bruges, og hvad er deres rolle i den næste del af processen? Uden en plan eller prioritering af de nødvendige ressourcer indskrænkes indflydelsesrummet, og forandringerne udebliver. Det er vigtigt at overveje og være transparent om, hvor langt man inviterer de involverede med i processen, og hvilket liv deres bidrag får bagefter. Hvem modtager bidraget, og hvad skal det bruges til? Sådant gøres processen meningsfuld, og motivationen styrkes for de involverede. Vores erfaring er, at projekter, der vil skabe bedre livsbetingelser for mennesker i udsatte positioner, vinder ved at have dem, det handler om, med i så stor en del af processen som muligt. Kan man lade de involverede være med til at overbringe resultat af involveringsprocessen, vil det bidrage til, at modtagerne tager det seriøst, og at deltagerne får rundet deres involveringsproces af på en god måde. ○

Når familien selv sætter ord på

Involvering af mennesker med levet erfaring er et mobiliserende greb i større lokale initiativer – læs her et SUS-eksempel fra praksis.

Vi er på vej ud til Susanne og Mikkel. Susanne er mor til 10-årige Mikkel og storebror Rasmus på snart 18 år. Familien har i årevis kæmpet med madvaner og overvægt. Rasmus har altid været slank, men både Susanne og Mikkel slås med for mange kilo. Især Mikkel overvægt bekymrer Susanne, fordi det påvirker hans hverdag og sociale omgang med kammerater. Vi er to konsulenter, der hjælper Helsingør kommu-

ne med en samlet koordineret indsats i forhold til børn og overvægt. Besøget er det fjerde besøg hos familier, der har personlige erfaringer med overvægt. Susanne har dækket fint op, og hun er glad for at kunne bidrage med sine perspektiver. Mikkel har været på Julemærkehjem og tabte 13 kilo, men bagefter var der ikke rigtig nogen støtte at få. Det ville have været rart fx at kunne lave mad sammen med nogen for at få inspiration og holde gejsten oppe. Mikkel fortæller noget ærgerlig, at der er røget nogle ekstra kilo på igen. Han vil gerne dyrke motion, men helst sammen med andre, der også har for mange kilo. Så er det lidt lettere, fortæller han. Men sådan et tilbud findes desværre ikke. Det bliver et godt besøg med masser af konkrete bud på, hvad der er svært, og hvad Mikkel og Susanne kunne have ønsket sig.

En måned efter besøget hos Susanne og Mikkel er vi samlet igen. Denne gang er alle fire familier, der blev interviewet, samlet. Vi sidder sidst på dagen i et klasselokale, og alle er lidt trætte. Et par af familierne kender hinanden fra skolen. Vi beder familierne præsentere sig for hinanden og ridser mødets formål op: I dag skal vi i fællesskab formulere temaer, der er dækkende for jeres erfaringer med overvægt. Det skal bruges som udgangspunkt for et stort møde med de fagprofessionelle i kommunen, der arbejder med overvægt. På den måde sikrer vi, at mødet

tager udgangspunkt i de konkrete problemstillinger, som familierne oplever. 'I bliver familiernes og børnenes stemme,' er indgangsvinklen.

Familierne skriver hver især stikord ned på tre spørgsmål: Hvad er overvægt, hvad der gør det til et svært problem at løse, og hvad vil den gode hjælp være? Bagefter arbejder vi i flere runder, skriver op på tavlen, diskuterer og uddyber erfaringerne. Visse ting er familierne med det samme enige om, mens andet kræver flere forsøg på at indfange essensen af det fælles. Til sidst står vi med fem temaer; ikke alle knivskarpe, men alligevel et fælles bud fra familierne på udfordringer og forslag til bedre hjælp.

Sent i efteråret holder vi kick-off møde med fagprofessionelle og foreningsliv. Temaerne er i mellemti-

den blevet beskrevet og koblet/underbygget med det tilgængelige datagrundlag, som findes nationalt og i kommunen. Familiernes temaer bliver præsenteret, og deltagerne melder sig på et tema til videre drøftelse. Flere af de interviewede familier deltager og giver sig til kende som familier med personlige erfaringer med overvægt. Det kræver styrke, men samtidig giver det en stolthed at vide, at de har bidraget til den tematisering, som deltagerne taler ind i. For de øvrige deltagere er det vigtigt at vide, at de fokuserer på præcis det, som berørte familier peger på – og de supplerer og kobler engageret deres faglige perspektiver på temaerne. ○

Læs mere om involvering

SUS udgiver løbende publikationer, der enten handler om involvering eller er produkter eller læringsopsamlinger fra involveringsprocesser. Vi har her samlet en håndfuld af dem – til inspiration for andre.

Unge som erfaringseksperter

– Inspiration til involvering og samskabelse

Dette inspirationshæfte stiller spørgsmålet: Hvad der er brug for at gøre anderledes, hvis færre unge med en anbringelsesbaggrund skal have i ustabile boligforhold og hjemløshed? (2019)

Børneinddragelse. Børneperspektivet i evaluering

SUS har udviklet et børneinddragerkit for foreningen Skolens Venner. Børneinddragerkittet er et evalueringværktøj, der kan bruges til at indsamle perspektiver fra børn på børnenes præmisser (2022).

Unge stemmer

SUS har undersøgt, hvad unge i Østerbyen i Esbjerg oplever som henholdsvis udfordrende og hjælpsomt på deres vej mod uddannelse og beskæftigelse. Formålet er at samle de unges erfaringer op og bringe dem i spil for at skabe nye veje for den næste generation (2022).

Ung nu

Hvordan opleves det at være ung i en tid, hvor der er mange forventninger til, hvad de unge generationer skal bidrage med for at få det danske velfærdssamfund og samfundsøkonomien til at hænge sammen i fremtiden? 122 unge deler erfaringer med et ungdomsliv, når det bliver svært (2023).

Værdien af hospitals-klovnenes indsats

Hvilken værdi giver hospitalsklovnes indsats børns og unges sygdoms- og behandlingsoplevelser? Undersøgelsen bygger på både børns og unges, forældres, sundheds- og pædagogisk personales og klovnes blik på dette (2024).

Undskyld, men må jeg have lov til at lytte til dig?

Komplekse sociale problemer kalder på nye tilgange. Vi må skære igennem vanemæssige måder at se problemerne – og menneskene bag dem – på. Det kræver, at vi bruger øjne og ører og skaber nye rum for dialog. Her er lytning et afgørende greb. Lytning forstået bogstaveligt som en konkret kompetence, der kan trænes. **Lise Dybdal** og **Anna Møllerup**, der står bag et stort forandringsprogram på Bornholm, skriver om en lyttende kultur som vej til bedre løsninger

Af Lise Dybdal, chefkonsulent, og Anna Møllerup, vicedirektør, SUS

Folkemødet 2022. En kvinde stopper op, da medarbejdere fra SUS og Bornholms regionskommune høfligt standser hende. »Undskyld, men må jeg have lov til at lytte til dig?«, spørger de.

Bevæbnede med en flip flop er de i gang med at invitere til en anden type samtaler end dem, der normalt finder sted i Folkemødets virak og væld af events, hvor deltagerne ofte mere skal lytte end lyttes til. På flip floppen kan man vælge forskellige temaer at samtale om – fx 'barndom' – og de små pop up-lytteseancer er samtidig en måde at udbrede viden om programmet De Små Børns Bornholm på og en anledning til at indsamle perspektiver fra folkemødernegæsterne på det gode børneliv.

Samtidig er lytteseancerne en lille smagsprøve på den lytning, som er blevet til en af grundstenene i programmet. Det er nemlig fra programmets pilot-fase i 2019 og frem bygget op omkring det centrale princip at inddrage og lytte til de småbørnsfamilier, som programmet er sat i verden for at styrke og støtte.

På Bornholm vokser flere børn op med en sårbar familiebaggrund sammenlignet med børn i Danmark som helhed. Sårbarhed dækker over mange forskellige tilstande og forhold, som kan påvirke barnet og familiens trivsel og sundhed. SUS er udviklingspartner og har sammen med Bornholms Regionskommune og Egmont Fonden en vision om at ændre på statistikken, at skabe en ø med chancelighed og at give den bedst mulige start på livet til de mindste bornholmere og deres familier. Programmet går på

tværs af kommunale afdelinger og siloer, ligesom det også har fokus på, at civilsamfundet spiller en afgørende rolle, hvis ambitionen skal indfries. En ambition og forventning om, at en tidlig indsats kan gøre en forskel tidligt i barnets liv, og at de positive virkninger kan få betydning gennem hele livet.

De små lyttevents på Folkemødet – ligesom lytning i programmet generelt – rummede i al deres enkelthed et dobbelt formål. Ved at stille en anden type spørgsmål end dem, der kommer af en systemlogik, og ved at lytte nærværende og nysgerrigt, får en anden viden plads og viser sig som en vigtig

nøgle til at give øens småbørn og deres familier den bedst mulige hjælp og støtte i de tidlige år. Desuden sker der noget i og imellem mennesker, når nogen udviser den interesse og omsorg, der ligger i at tage sig tiden til oprigtigt og nysgerrigt at lytte. Det er afgørende, når man skal opbygge tillid og tro på, at en situation eller problemstilling faktisk kan forandres.

Hvorfor overhovedet lytte?

SUS' design af De små Børns Bornholm er inspireret af tilgangen relationel velfærd og den sociale iværksætter Hilary Cottam. Hun beskriver i sin bog *Radikal Hjælp*, hvordan et vigtigt fokuspunkt i en række ud-

viklingsprojekter er, at man for at finde nye løsninger på sociale problemer må tage udgangspunkt i dem, som det handler om, og forstå hvad der er vigtigt i deres liv.

Vi er også inspirerede af, hvordan relationel velfærd blev udmøntet i den engelske by Wigan. Her iværksatte man bl.a. 'the big listening project' som en del af arbejdet med at transformere den offentlige service mod langt mere både virksomme og omkostningseffektive løsninger. Projektet indebar, at der skulle lyttes til borgerne på måder, der i videst muligt omfang ikke indebar 'domsafsigelse' eller en særlig dagsorden fra lytterens side. En grøn sofa i det offentlige rum blev udgangspunktet for samtaler mellem borgere og borgmester, og alle kommunalt ansatte skulle i løbet af deres almindelige arbejdsrutiner gennemføre anderledes samtaler med borgere, end de plejede, og med fokus på at lytte frem for at tale.

Allerede i det indledende pilotprojekt på Bornholm var vi i gang med at lytte. Medarbejdere og pædagogstuderende blev trænet i at indsamle fortællinger fra en lang række småbørnsfamilier om, hvad der var vigtigt i deres liv. Fortællinger, som blev udstillet på et stort borgerlab, og som blev til afsættet for de forskellige udviklingsspor i programmet. Efterfølgende blev en bornholmsk version af et lytteprojekt udviklet med inspiration fra Wigan. Projektet 'De små Børns Bornholm lytter' er fortsat en grundsten i programmet. Det er her, vi både løbende indhenter afgørende viden fra målgruppen og samtidig løfter principperne i relationel velfærd:

At opbygge tillidsfulde, personlige relationer mellem familier og medarbejdere som en grundlæggende forudsætning for at skabe social forandring. Forandring, som går gennem familiernes evne til at skabe det gode liv for dem selv.

I praksis betyder det, at de medarbejdere, ledere og politikere, som er involveret i programmet, er blevet trænet i at opøve mere relationel kapacitet ved at lytte til småbørnsfamilierne på Bornholm gennem en lille lytteguide, en række såkaldte lyttearrangementer og lyttelaboratorier. Det betyder også, at der er udviklet metoder til sammen med dagtilbud at indsamle de helt små bornholmeres perspektiver på det gode liv, og at der løbende arbejdes på andre formater for, hvordan småbørnsfamilierne kan komme til orde.

En lyttende kultur: Træning, guides og labs

På Bornholm blev Wigans grønne sofa skiftet ud med klapstole, som har turneret rundt på øen og skabt en fysisk platform for et utal af samtaler med det fokus at få et større indblik i småbørnsfamiliernes hverdagsliv. Uden enten at gå i løsningsmode eller at blive overvældet af handlingslammelse er der blevet lyttet til, hvad der er betydningsfuldt for familierne, og hvad der bøvler. På mere end 30 lokationer har stolene været stillet op med en åben invitation til familierne om at blive lyttet på af fagprofessionelle, ledere eller politikere. Der har været lyttet på torvet, ved biografen, i mødregrupper, på Folkemødet og i øens børnehuse. Dertil har nogle medarbejdere taget opfordringen til sig om i deres daglige arbejde at gennemføre alternative samtaler med borgere ud fra de samme kriterier som lytte-seancerne. Samtaler, som har fundet sted både om og i familiernes hverdagsliv – hjemme hos dem, i parker, på legepladser eller lignende. Samtaler, hvor der lyttes med nysgerrighed og så vidt muligt uden for-forståelser og/eller dagsordner fra systemets side.

I forbindelse med lyttearrangementerne er der blevet udviklet en lytteguide, som hjælper dem, der

Inspiration: Otto Scharmers fire lytteniveauer¹

lytter, til at bevare nysgerrigheden gennem spørgsmål og til efterfølgende at reflektere over, hvad de vigtigste indsigter fra lytningen har været: Hvad havde familierne på hjertet? Hvordan var det at blive lyttet til, og hvad gjorde det ved den, der lyttede? Udbyttet herfra bliver jævnlige bearbejdede på lyttelaboratorier, hvor alle de, der har været ude for at lytte, inviteres til at dele erfaringer med lytningen og i fællesskab at forholde sig til og reflektere over familiernes udsagn: Hvad det kalder på af handling, og hvad selve lytningen som tilgang gør ved relationen til familierne og bidrager til i det faglige arbejde. Et andet formål med lyttelaboratorierne har været at få faglige input til og yderligere træning i at lytte. For lytning er ikke bare lytning...

Lytning er ikke bare lytning

I lytteprojektet handler det ikke kun om, hvem der skal lyttes til, men også på hvilken måde, der lyttes. Derfor har lyttepositioner været et af de emner, som er blevet behandlet, når medarbejdere, ledere og politikere har været samlet til et lyttelaboratorie. Her har der været fokus på lytning ud fra kroppen

og samtidig har Otto Scharmers fire lytteniveauer (se boks herover) fungeret som en lup til at forstå, hvad der er på spil, når vi sætter os for at lytte på nye måder.

Det første af Scharmers lytteniveauer beskriver han som 'downloading'. Her lyttes ud fra en overbevisning om, at man allerede ved, hvor sætningen og samtalen vil ende og derfor ikke for alvor er interesseret i at spørge yderligere ind. Det kan fx betyde, at man kun hører halvt efter, fordi man allerede sidder klar med det næste spørgsmål, eller at man kun svarer med bekræftende ord og lyde; ligesom en voksen, der skal forholde sig til en lang fortælling fra et barn, men samtidig gerne vil arbejde på sin computer og derfor forsøger at lytte og arbejde samtidig.

Det andet lytteniveau er det analytiske og objektfokuserede. Her er man optaget af at forstå data, og hvor det adskiller sig fra det, som man forventede. Det er den form for lytning, som eksempelvis bruges i forskning, hvor man går efter at få så tydelige og klare svar som muligt om et bestemt objekt, men

Lytning og relationel velfærd

hvor man ikke nødvendigvis er synderligt optaget af tilstanden hos den, som formidler den viden, man har brug for. I modsætning hertil er det tredje lytteniveau kendetegnet af empati.

Det tredje lytteniveau er populært sagt lytning med hjertet, og der stilles undersøgende og nysgerrige spørgsmål med fuld opmærksomhed på den, som man lytter til. Her er man optaget af, hvordan den anden har det, og imens de to første typer af lytning tog udgangspunkt i en selv og ens egen forståelsesramme, er man den i empatiske lytning helt ovre i den anden og dennes forståelse af verden.

Imens det første lytteniveau sjældent er efterstræbelsværdigt, kan der være situationer, som kalder på både det andet og tredje niveau. I forhold til lytteprojektets intention er det imidlertid det fjerde og nærværende og regenerative niveau, som trænes.

Det fjerde lytteniveau er et sted, hvor man forbliver grounded i sig selv, men har nærvær og opmærksomhed på det, der fortælles. Der er tale om en lytning, som fx skaber rum for at kunne dele det sårbare, uden at der skal handles og findes løsninger, som den analytiske typisk ville kalde på. Eller hvor man med den empatiske lytning føler så kraftigt med den, der lyttes på, at man bliver handlingslammet. Med den nærværende lytning er der plads til tale, til tavshed, til tillid og til, at der derfra kan opstå noget nyt.

Udbyttet af lytningen

I De Små Børns Bornholm lyttes der fortsat, og med den nye programperiode (2024-27) bliver der sat endnu mere spot på forankringen og udbredelsen af en lyttende kultur på børneområdet. For med lytningen opnår vi værdifulde indsigter og er samtidig med til at skabe et vigtigt medejerskab hos dem, der bliver lyttet til.

Med lytteprojektet er der skabt rum for:

- En lytning, som fremmer tryghed og tillid som fundament for samarbejdet med børnefamilierne
- En lytning, som giver et vigtigt indblik i, hvad der er vigtigt i børnefamiliernes liv
- En lytning, som åbner for at se andre mulighedsrum for udvikling end vanetænkningens
- En lytning, som styrker familiernes mulighed for involvering i udvikling af løsninger og indflydelse på eget liv.

Samtidig sættes der nye standarder for, hvordan der samarbejdes småbørnsfamilierne og kommunens medarbejdere imellem. Eksempelvis er der fagprofessionelle, som oplever, at lytningen har bidraget til en øget opmærksomhed på at have mere nærvær i samtaler med forældre i stedet for straks at springe til løsningerne. Andre fremhæver det at turde at holde pause undervejs i samtalerne og derigennem at skabe rum for nærvær, sårbarhed og nye muligheder som et tydeligt resultat af lytteprojektet. Endelig har det for et af børnehusene været så stor en succes med lytningen og måden at spørge ind til familiernes hverdagsliv på, at den er blevet integreret som en fast del af forældresamarbejdet. For mange er det desuden kommet bag på dem, hvor meget forældrene har lyst til at dele, når det sker i en lyttekontekst. Som en mor, til et vuggestuebarn udtaler: »Det er rart at blive lyttet til på den her måde. Det er der aldrig nogen, som har gjort før.« ○

De Små Børns Bornholm

Programmet er et partnerskab mellem Bornholms Regionskommune, SUS og Egmont Fonden. Lokalt samarbejdes med diverse organisationer, foreninger m.m. samt familier og børn. Programmet begyndte i 2020 og løber foreløbigt frem til 2027.

Unge stemmer — Jesper Hvidbjerg Callesen, skoleleder, FGU Vest Esbjerg

Man skal føle sig set, hørt og mærket

På vores skole gør vi rigtig meget ud af at involvere vores elever, de unge, i de beslutninger, der skal tages. Men også i det hele taget. Vi tager deres stemme meget alvorligt. De skal være med til at præge deres egen hverdag, så det ikke kun er voksne, der bestemmer. Døren er altid åben. Også hvis det handler om generel trivsel. Fx bare dét at gå en tur på 20 minutter sammen og få snakket om: Hvor er vi henne?

Jeg oplever, at når de unge får deres stemme frem og med i beslutninger, udvikler det den enkelte unge til et helt menneske. Når de får rum til at udtrykke sig med egne følelser og holdninger. Det er også godt for de voksne og skolens medarbejdere. Det giver en værdifuld relation, når unge føler sig set, hørt og – ikke mindst – mærket. Det at få en stemme som ung, handler også om at få reel indflydelse. Her på skolen er der nogle gange unge, der vil have ændret et eller andet, som ikke kan lade sig gøre, fordi det rent organisatorisk ikke er muligt. Men mange gange kan ting sagtens lade sig gøre. Vi lytter altid. Jeg oplever også, at de beslutninger, der bliver taget på skolen, er mere overvejede, når de unges stemme inviteres med, end når det bare er den voksne, der taler og tager beslutningerne.

Vi tør faktisk også godt invitere de unge med. At bede om deres bidrag til, hvad de synes om undervisningen. Eller hvad de synes er vigtigt, hvis vi sammen skal skabe en bæredygtig skole.

Det mest overraskende ved at bringe de unges stemmer frem har for mig været, at de har så meget på hjerte. De vil så gerne bidrage til samfundet i dag, men der er ofte ikke plads og rum til, at de får en stemme i den kontekst, der er i dag. Her tænker jeg specifikt på rammebetingelserne i grundskolerne og på ungdomsuddannelserne, der gør, at alle undervisere og medarbejdere har for travlt med at nå deres mål, og hvad de unge skal opnå. Det betyder, at det bliver svært at vægte, at de unge har behov for mere end bare dét at få en uddannelse og en karakter, men behov for at blive dannet som mennesker.

Skulle jeg give andre skoler, skoleledere eller politikere et godt råd, ville det derfor være: Skab rum til relationerne med de unge. Værdsæt den unges stemme, for den unges stemme giver så meget mening. ○

Børn har også stemmer

Børn er mennesker i deres egen ret. De har ret til at blive hørt og har unik indsigt i, hvordan det er at være et barn i de livsomstændigheder, de er børn i. Men hvad kan man involvere børn i, hvordan kan man gribe det an, og hvad skal man være særlig opmærksom på? **Mathias Hulgård Kristiansen** ser på tværs af det, vi har lært i SUS fra involvering af børn i undersøgelser og udviklingstiltag på det sociale område og med forskellige metode- og procesgreb.

Af Mathias Hulgård Kristiansen, ph.d.
og konsulent, SUS

Professionel optagethed af børns perspektiver er ikke et nyt fænomen. Men i de seneste år har vigtigheden af at involvere børns perspektiver i udviklingen af tilbud, indsatser og som vidensgrundlag vundet øget opmærksomhed. I SUS oplever vi, at det bliver prioriteret – ikke som et tillæg, men som et helt centralt element – at der er høje ambitioner om involvering af børn og ønsker om, at involvering finder sted i flere arenaer og typer af projekter. Samtidig føler mange sig usikre på hvordan og i hvad, man kan involvere børn.

For er børns fortællinger ligesom voksnes? Er der noget særligt, man skal tænke på eller tage hensyn til? Det er overvejelser, vi i SUS også har gjort os, når vi involverer børn som informanter eller deltagere med særlige levede erfaringer som netop børn i deres konkrete livsomstændigheder.

SUS har gennem adskillige år arbejdet systematisk med involvering af unge og er inden for de seneste år begyndt at arbejde mere med involvering af de mindre børn og skolebørnene. Vi er optagede af udviklingspotentialet i at se, hvor tidligt man kan gøre børns erfaringer til et vidensgrundlag, som man skal lytte til og aktivt bruge i udviklingsprojekter.

Men vi er også bevidste om, at børn ikke er voksne, og at der derfor skal være særlige metodiske og etiske refleksioner, når børn involveres. Netop fordi det er særligt at involvere børn, har vi gjort os en lang række overvejelser om, hvad det særlige er, og hvordan vi håndterer det, så børnene bliver involveret på respektfulde måder, der skaber gode rum for, at de kan og har lyst til at involvere sig. Vi inviterer her ind til at se nærmere på SUS' erfaringer med og overvejelser om, hvad der skal til, for at børn¹ – og ikke mindst børn i udsatte positioner – kan få mulighed for at blive vidensaktører i udviklingen af velfærdssamfundet.

Børnesynet: Hvorfor skal man overhovedet involvere børn?

Ser man på børneinddragelse i et mere overordnet perspektiv, bliver begrundelsen for at inddrage børneperspektiver ofte udtrykt som en etisk fordring og en demokratisk ret for børnene under henvisning til bl.a. artikel 12 og 13 i [FN's Børnekonvention](#). De

1 Der er ikke et tydeligt skel mellem, hvornår man er barn og ung. I SUS forstår vi børn op til ca. 14-15-årsalderen og udgangen af folkeskolen, hvorefter vi forstår dem som unge. Vi har et særskilt fokus på involveringen af børn, da dette kræver andre metodiske refleksioner pga. deres abstraktionsniveau og modenhed.

Børneinvolvering

handler grundlæggende om, at børn skal kunne udtrykke deres synspunkter frit, og at disse skal tillægges passende vægt i overensstemmelse med barnets alder og modenhed. Det moderne børnesyn udtrykt her – og også i den nye Barnets Lov – handler om åbent at spørge børn, at se dem som kompetente, og at det i øvrigt er de voksnes ansvar at muliggøre barnets udøvelse af indflydelse.

På socialområdet er fokus ofte på den individuelle inddragelse i 'egen sag'. At det enkelte barn skal høres og inddrages, og der skal laves 'individuel tilpassede' indsatser osv. Her sætter vi i stedet fokus på involvering af børn 'som repræsentanter', hvor selve involveringen ikke – nødvendigvis – får betydning for det enkelte barn. Selvom der er overlap mellem, hvad man skal være opmærksom på i de to typer af involvering, er det, der er på spil for barnet, alligevel væsensforskelligt. Når SUS involverer børn, sker det ofte i vidensafdækninger og udviklingsprojekter, hvor børn efter vores mening er vigtige aktører, fordi det, der drøftes, handler om dem – både direkte og indirekte. Vores grundantagelse for al involvering er, at mennesker er eksperter i eget liv – det gælder også børn. For at forstå, hvordan det er at være barn i særlige positioner, hvordan børn oplever en indsats, eller hvad børn drømmer om eller frygter, må vi (også) spørge dem.

Hanne Warming (2011) peger på, at mange undlader

at involvere børn med den begrundelse, at børn er mere sårbare end voksne, og at det er et spørgsmål om deres modenhed. Sårbarhed bliver en begrundelse for ikke at involvere dem. Men vores erfaring er, at det ikke er farligt for børn at blive involveret – heller ikke for børn, der kender til marginalisering. Børn skal passes på, men de må aldrig passes så meget på, at man forhindrer dem i at få en stemme. Warming peger på, at involvering faktisk kan modvirke sårbarhed. For det første kan (god) involvering modvirke sårbarhed ved at give barnet et refleksionsrum, hvor det bliver set, mødt og forstået. Et rum, hvor det bliver spejlet og får nye perspektiver og konkret viden om et, for dem, vigtigt emne. For det andet kan involvering i projekter, som handler om og lykkes med, at forstå, formidle og kæmpe for, at børns perspektiver får indflydelse, bidrage til at skabe bedre vilkår for denne gruppe af børn – eller barnet selv. For det tredje kan involvering af børn bidrage som en træningsbane for børn i at indgå i demokratiske fællesskaber.

Spørger og involverer man børn på gode måder, er vores erfaring, at man får unik viden, som er essentiel i udviklingen af projekter, der faktisk ræsonnerer med deres hverdagsliv, fordi det kan være vanskeligt at indleve sig i børnenes liv og perspektiver for voksne; børn er vokset op i en anden tid end voksne, og de lever til en vis grad i kontekster i vores samfund, der kan kaldes 'børnespecifikke' – såsom skoler og børneplatforme på nettet. De udgør en 'fremmed' kultur, som voksne har brug for deres hjælp til at få indsigt i og forstå. Man bliver derfor nødt til at stille sig ydmygt an og bede dem om hjælp til, hvordan deres input og udsagn skal tolkes.

En vigtig ramme om involvering

SUS arbejder med involvering af børn i kollektive vidensprocesser, men også med involvering igennem individuelle samtaler, når målet er at få et dybdeperspektiv på det enkelte barns hverdagslivserfaringer. Vores erfaring er, at begge tilgange kan tilbyde både et trygt og meningsfuldt rum for refleksion for børnene og muliggøre indsigt i børnenes forståelser og perspektiver. Men det kræver en særlig sensitivitet over for det rum, man skaber om involveringen af børnene, en god, respektfuld, tryk

og ligeværdig ramme, så børnenes stemme faktisk kan blive hørt. Her er vi inspireret af Laura Lundys model for børneinddragelse. 'Lundymodellen' peger på fire indbyrdes forbundne elementer, der er afgørende for at gøre involvering af børn meningsfuld og effektiv: Rum, Stemme, Tilhører og Indflydelse.

SUS har 'oversat' modellen (se boks s. 44) til involvering af børn som repræsentanter i udviklings- og vidensprocesser.

Det særlige ved at arbejde involverende med børn

I vores samarbejder med børn har vi i praksis ofte oplevet at blive udfordret på, at børn tænker mere konkret, end voksne gør, og derfor ofte er kommet til at udfordre os på vores sprogbrug. Samtidig er de naturligvis ikke (endnu) socialiseret til at indgå i samme typer vidensprocesser som voksne, hvilket man som facilitator kan opleve som, at man står i en uforudsigelig situation.

Når vi ser på tværs af vores arbejde med at involvere børn, kan vi se, at vi i de bedste processer er lykkedes med at håndtere, at:

- Børn har korte attention spans, så involveringen vil ofte kræve, at man arbejder med deres spontanitet og ivrighed og giver dem mulighed for at 'lege' deres viden frem. Vores erfaring er, at den bedste involvering oftest sker, hvis børnene tilbydes mangfoldige udtryksformer. Metodisk kalder det på, at vi arbejder med mere fleksible involveringsdesigns, end vi er vant til.
- Børn vil ofte gerne være hjælpsomme – de kan have en tendens til at blive optaget af at svare 'det rigtige' i stedet for det, de selv tænker og føler. Man skal derfor være opmærksom på at formidle tydeligt for dem, at man er interesseret i deres erfaringer og synspunkter. Vi har gode erfaringer med at afhjælpe børnenes 'hjælpsomhed' gennem øvelser og en ydmyg nysgerrighed over for deres oplevelser.
- Børn påvirkes let af deres omgivelser – de iagttager deres omgivelser og har i mindre grad

Mange slags involvering

I SUS arbejder med flere forskellige måder at involvere børn på. Her er eksempler.

Involveringskits: De Små Børns Bornholm og Skolens Venner

- Vi udvikler involveringskits med letforståelige øvelser og greb, som er designet til at indsamle viden fra en bred børnegruppe med særlige erfaringer med fx en indsats målrettet dem, og hvor vi kun kan få viden om, hvordan det opleves fra deres perspektiv ved at spørge dem.
- Vi klæder andre, fx studerende fra relevante uddannelsesretninger, på til at kunne anvende involveringskits. De tager ud til en skoleklasse eller et dagtilbud, hvor de gennem lege med børnene indsamler børnenes perspektiver på og erfaringer med indsatsen.
- Med denne tilgang kommer man nemt ud til mange børn, men får i mindre grad en dybdeforståelse.
- Kan anvendes sonderende: Hvor man skal spørge mere i dybden?
- Har en legende tilgang og indeholder bl.a. tegnetekniker.
- Kan anvendes af voksne, der kender børnene, og de derfor er trygge ved.

Vidensgrundlag: Danske Hospitalsklovne og Styrket familiebehandling

- Observationer og interviews med enkeltstående videnspersoner.
- Børn med særlige erfaringer, som vi søger at få en dybdegående forståelse af – hvad oplever de og hvordan?
- Arbejder med metodetriangulering for gennem forskellige greb at få en mere fyldestgørende indsigt i børnenes erfaringer, forståelser og perspektiver.
- Skaber et informeret grundlag at revidere eller udvikle indsatser på baggrund af.

Indspil til fagprofessionelle: Medvind i Østerbyen

- Involveringsprocesser med grupper af børn og unge ved. Ved kollektivt at undersøge og dele deres erfaringer, bliver det muligt at blive klogere på egne oplevelser.

Børneinvolvering

etableret et filter, end de fleste voksne har, derfor kommer konteksten for involveringen også nemt til at få en betydning for børnenes refleksioner og fortællinger. Ved involvering af børn er det derfor vigtigt at søge en forståelse af, hvilken betydning kontekst kan have for det, børnene udtrykker. Konkret kan man reflektere over det udtrykte i relation til det rum, det er blevet sagt i: Hvilke andre mennesker var i rummet? Hvad er relationen til dem? Hvilke ting/artefakter var til stede? Hvilke aktiviteter blev det sagt i forbindelse med?

→ For at undgå voksen-bias (undgå at stille spørgsmål fra en voksens perspektiv) bør involveringen have mindre struktur, men indeholde en åbenhed for, at børnene driver samtalerne derhen, hvor de har noget på hjerte. Det er vigtigt med forholdsvis åbne spørgsmål, så det, der fylder for børnene, kan få lov til at komme frem – men samtidig skal spørgsmålene være så konkrete, at børnene forstår, hvad man spørger til.

Gode greb til at få indsigt i børns erfaringer

Konkret og metodisk – hvordan griber man så børneinvolvering an? SUS arbejder med meget åbne metodegreb til involvering af børn og med en sensitivitet for, hvor børnene tager samtalen hen. Metoderne bliver dermed ikke blot teknikker til dataindsamling, men processuelle forløb, hvor viden bliver til i dialog sammen med handlinger.

Børnene kommer som regel ikke kun til at indgå som informanter, men bliver medbestemmende i forhold til, hvad dialogen skal omhandle². De bedste involveringsprocesser, vi har haft i SUS, er, når vi har formuleret spørgsmål og processer meget konkret og hverdagsnært og har overvejet nøje, hvordan processen bliver alderssvarende. Nogle af de greb, vi har gjort os erfaringer med, er:

Vær på børnenes 'hjemmebane'

– det skal være trygt

Hvis børnene skal åbne op, er det vigtigt, at de oplever sig trygge. Det kan man fx sikre ved at lade in-

volveringen foregå på steder, der opleves som deres 'hjemmebane' – skolen, lektiecaféen, hjemmet. Og gerne steder, som er relevante for den konkrete sag, der involveres om. Et andet greb er at have voksne med i rummet, som de har en fortrolighed med. Vi har dog haft erfaringer med, at hvis forældrene er i rummet, kan de helt små børn komme til at 'gemme sig' bag forældrene, som så kommer til at overtage samtalen. Det er en balancegang, man må gå ved hver involvering.

På besøg i deres virkelighed

– kan du vise mig din hverdag?

Frem for at sidde ned og tale, er et godt greb at få børnene til at vise dig deres hverdagsliv – fx hvad der er betydningsfuldt for dem, hvor de opholder sig, og hvad de laver. Det kan man gøre ved 'go-along'-interview, som ofte vil opleves mindre intenst for børnene og vil drage nytte af børnenes lyst til at vise deres ting frem. Samtidig foregår det på barnets hjemmebane og præmisser, hvilket muliggør observationer af børnene sideløbende med, at de fysiske omgivelser kan stimulere hukommelsen og give adgang til flere konkrete erfaringer. Inspireret af livsformsinterviewet er det en god ide først at spørge til almindelige hverdagshandlinger som »Kan du vise mig, hvor du laver lektier? Hvem hjælper dig? Kan du lide det?«. Og så lade samtalen udvikle sig herfra.

Det fælles tredje – brug af visuelle greb

Vi har god erfaring med at bruge visuelle stilladser som afsæt for samtalen med børn (se også s. 46). Det visuelle stillads kan være med til at fastholde børnenes opmærksomhed og gøre samtalen mindre formel, samtidig med at det er velkendt og ofte trygt for børnene at tegne. I SUS har vi anvendt de visuelle greb til både at få barnet til at tegne det, der er vigtigt for dem, og til at tale ud fra deres tegning. Og som en allerede tegnet ramme for samtalen, hvor børnene undervejs kan se, hvilke overordnede tematikker involveringen omhandler, men samtidig selv være med til at prioritere, hvad det er særligt meningsfuldt for dem at tale om – skal vi fx snakke om at være i skoleklassen, spille brætspil, lave mad, være til håndbold mv? De får mulighed for at styre samtalen hen på de punkter, der ræsonnerer med deres hverdagslivserfaringer. ○

Inspiration fra praksis: Barnet og hospitalsklovnen

Vi er på Slagelse Hospital. Nu kommer de to hospitalsklovne ud, som vi har fået lov til at observere i dag. Vi skal undersøge, hvilken betydning deres indsats har for børnenes sygdomsoplevelser.

Nu går vi ind på en stue, hvor en pige på 7 år er ved at gøre sig klar til at få tage blodprøve. Vi observerer, hvordan hun griner af klovnene, mens stuen langsomt fyldes af læger og sygeplejersker, der skal give hende lattergas, inden hun er rolig nok til at blive stukket i.

Da hun er færdig, spørger vi, om hun vil tegne en særlig oplevelse med klovnene. Det vil hun gerne og får et papir med en ramme af særlige hospitals- og klovne-specifikke ting: Sæbebobler, ukulele, dropstativ, nål og balloner med 'følelser'. Senere kommer vi tilbage og spørger hende til tegningen, som viser en situation,

hvor en pige skal stikkes. Det bliver en samtale om, at hun er bange for nåle og er kronisk syg, men også om en konkret situation, hvor hun skulle stikkes mange gange. Klovnen sætter sig overfor og begynder at blæse sæbebobler, som hun prikker hul på. Hver gang siger hun lyde. Pigen får fjernet sit fokus fra, at hun selv bliver stukket, til at klovnen 'stikker' sæbeboblerne.

Ud fra tegning og observationer får vi mulighed for at tale om pigens meget konkrete oplevelser med klovne og med et liv med sygdom. Men hun er også træt efter en lang dag på hospitalet med lattergas, så hun gemmer sig fysisk i sin mors arm. Moren kommer til at deltage meget i samtalen.

[Læs mere om projektet](#)

² (O'Kane 2000; Nielsen 2009: 32)

Hvad er den gode ramme for at involvere børn?

Når SUS arbejder med involvering af børn som repræsentanter i udviklings- og vidensprocesser, er vi fx inspireret af professor Laura Lundy's model. Vi har 'oversat' modellen her.

Rum (og tid): Hvordan man kan etablere et trygt fysisk, mentalt og inkluderende rum til børn, så de kan udtrykke deres synspunkter, håb og drømme. Konkret handler det om, hvornår på dagen de kan forventes at have lyst og overskud til at indgå – og hvor længe. Hvilken fysisk ramme, de vil føle sig trygge i. Og hvordan de klædes på til at indgå.

Stemme: Hvordan man kan støtte børn i at give udtryk for deres synspunkter, få en stemme og understøtte dem i at udtrykke deres synspunkter og erfaringer. Fx ved at facilitere processer, hvor børnene bliver klædt på til at give udtryk for deres perspektiver ved bl.a. at tilbyde information tilpasset barnet. Det omfatter den nødvendige tid til, at børnene kan forstå de forhold, som de involveres i. Og at man faciliterer, at børnene får udtrykt deres synspunkter. Det enkelte barn kan have behov for støtte til at forme og give udtryk for sine synspunkter.

Tilhører: Hvordan man sørger for, at det er de personer, der har relevant beslutningskompetence, som lytter til børnenes synspunkter. Hvem skal tage imod børnenes viden? Og har de forstået de synspunkter, børnene giver udtryk for? At forstå børnenes indsigter kræver ofte af voksne, at de gør sig umage med at slippe deres egne dagsordener og bliver nysgerrige efter børnenes forståelser og perspektiver. Ellers bliver involveringen en symbolsk gestus.

Indflydelse: Hvordan man sørger for, at børnenes synspunkter tages alvorligt, og at der handles på dem, hvor det er relevant. Det at sikre, at børn får en stemme, er ikke nødvendigvis en udfordring i sig selv. Det udfordrende kan være at gå fra børnenes synspunkter til at handle på den indsigt, de har beriget processen med. Inden for myndighedsområdet taler man om at 'tillægge barnets synspunkter passende vægt i overensstemmelse med barnets eller den unges alder og modenhed'. ¹

1 Se fx Videnscenter om børneinddragelse og udsatte børns liv (2024) https://sbst.dk/Me-dia/638430780340537569/0902-3_V2_LauraLundy.pdf
Se også SUS' publikation *Unge som erfaringseksperter – Inspiration til involvering og samskabelse* (2019)

5 kilder til børneinvolvering

Lundy, L. (2007). "Voice" is not enough: Conceptualising Article 12 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *British Educational Research Journal*, vol. 33(6).

Børnerådet (2016). *Håndbog i børneinddragelse*.

Hanne Warming (2011). *Børneperspektivet: Børn som ligeværdige medspillere i pædagogisk og socialt arbejde*.

Hart, R. (1992). *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. Firenze: UNICEF International Child Development Centre.

Jan Kampmann: *Børneperspektiv og børn som informanter*.

Børn og familiers stemmer er med i ord og billeder

Man kan bruge visuelle greb til at få børns stemmer frem – og skabe en samtale mellem den erfaringsbaserede og fagprofessionelles viden. Her er et SUS-eksempel fra praksis.

Vi sidder i et klasselokale med 10 elever fra 8. klasse. De er udvalgt og inviteret til at fortælle om deres familie og hverdagsliv. Det særlige ved disse børn er, at de kommer fra familier ramt af økonomisk fattigdom i en mellemstor dansk provinsby – og vi er nysgerrige på at høre, hvordan det påvirker en barndom.

»Tegn jeres våbenskjold,« beder vi de lidt desorienterede elever om: Våbenskjoldet præsenterer deres familie, deres fritidsinteresser, deres fremtidsdrøm og andre vigtige spørgsmål. Eleverne tegner, maler og udfylder våbenskjoldet og præsenterer det for os og for hinanden – så er snakken i gang. Vi kommer gennem mange væsentlige områder: Sommerferie, 'hvad vil jeg bruge 1.000 kr. på', ønsket om et fritidsjob, opmærksomheden på ubetalte regninger sidst på måneden og en klokkeklar loyalitet til familien. Vi har også en tegner – en grafisk facilitator – med i lokalet. Hun lytter og tegner skitser, som bagefter skal blive til visuelle fortællinger, der formidler børnenes erfaringer.

Samme aften mødes vi med tre forældre. De er ikke forældre til nogen af eleverne, som vi mødte tidligere. Men de er forældre fra samme boligområde og med børn på samme skole. De har sagt ja til at fortælle om deres hverdagsliv med et stramt økonomisk budget og børn, som helst ikke skal mangle noget. Undervejs spørger vi, om de oplever sig økonomisk fattige? »Ja...«, erklærer de samstemmigt. »Det er vi alle sammen, der bor her. På en måde bliver det lidt lettere, når det er os alle sammen!«. Forældrene er også enige om, at det sværeste er,

når deres børn ikke kan få det samme som andre børn – og når deres børn bekymrer sig om økonomien. Vi har stadig vores tegner med i lokalet, og hun omsætter forældrenes fortællinger til konkrete billeder.

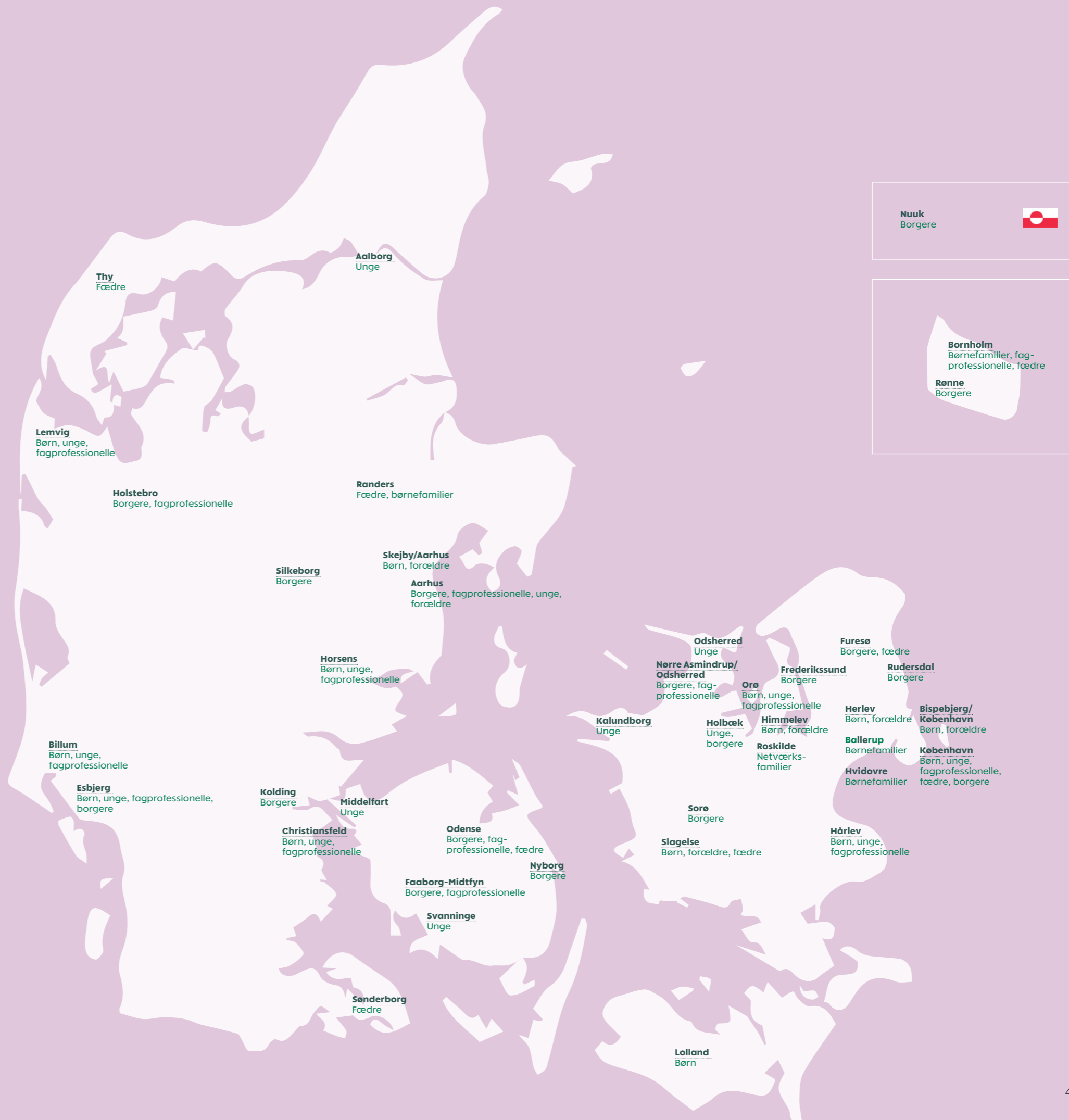
En måned senere mødes vi med 30 lærere, pædagoger, rådgiver og sundhedsplejersker, som skal give deres væsentlige perspektiver og erfaringer på, hvilke forandringer og indsatser der brug for, for i højere grad at støtte børn fra økonomisk vanskeligt stillede familier frem mod uddannelse og arbejde.

Vi deler os i to grupper og fordeler os i hver sin ende af lokalet, hvor der er ophængt 12 store plakater udarbejdet af den tegner, som har været med i den indledende research. Plakaterne viser fortællinger og situationer fra børnenes og familiernes hverdag. Vi tager udgangspunkt i fortællingerne og formidler børn og forældres historier, deres drømme og deres bekymringer – socialarbejderne kobler sig på, nikker, kommenterer og supplerer med deres blik. »Jeg er ikke overrasket over det, vi hører, men det er meget anderledes, at vi får børnenes fortællinger direkte«, fortæller en klubpædagog bagefter.

Plakaterne med fortællingerne blev anvendt flere gange i indledende runder med både professionelle og civilsamfundsaktører. Hver gang tager vi udgangspunkt i fortællingerne. Resultatet er, at stemmerne og perspektiverne fra mennesker med levede erfaringer hele tiden er til stede i lokalet og danner udgangspunkt for dialogen om, hvad de hensigtsmæssige veje er fremad. ○

Stemmer på tværs af Danmark

Fra Aalborg til Bornholm – se, hvor i landet SUS de seneste fem år har arbejdet med involvering og inddragelse af erfaringsbaseret viden fra forskellige mennesker og grupper¹ i udsatte positioner, men også fagprofessionelle. Klik på navnet for at læses mere².

1 Bredt definerede grupper

2 Der kan være flere projekter og processer knyttet til hvert sted/by

Foreningen SUS

SUS – Socialt Udviklingscenter er et socialt udviklings- og videnshus. Vi arbejder på et nonprofit grundlag og er organiseret som en almennyttig forening.

Bestyrelse

Lise Plougmann Willer, Kommunale Velfærdschefer, Direktør, Esbjerg Kommune (Formand)

Michael Aagaard Seeberg, udviklingschef KFUM's Sociale Arbejde (Næstformand)

Marie Sonne, 1. forbundsnæstformand, Socialpædagogerne

Sven Bjerre, borgercenterchef, Børn og Unge, Københavns Kommune

Sisi Ploug Pedersen, Dansk Socialrådgiverforening, Generalsekretær HOME-START Familiekontakt

Ole Riisgaard, direktør, SIND - Landsforeningen for psykisk sundhed

Tinja Vandmose, Danske Handicaporganisationer, Hovedbestyrelsesmedlem i Autismeforeningen

Sussi Maack, chefkonsulent, medarbejderrepræsentant, SUS

Suppleanter:

Vinni Jakobsen, sektornæstformand, FOA – Fag og Arbejde (1. suppleant)

Morten Lorenzen, direktør, Hjerneskedeforeningen (2. suppleant)

Medlemmer

Ballerup Kommune

Boligselskabernes Landsforening

Børne- og Kulturchefforeningen

Cafe Exit

Dansk Socialrådgiverforening

Danske Handicaporganisationer

Esbjerg Kommune, Borger & Arbejdsmarked

FOA – Fag og Arbejde

Kommunale Velfærdschefer

Hjerneskedeforeningen

HK/Kommunal

KFUM's Sociale Arbejde

Kirkens Korshær

Københavns Kommune

Landsforeningen for Socialpædagoger

Landsforeningen LEV

Landsforeningen Ligeværd

Lejre Kommune

SIND – Landsforeningen for psykisk sundhed

Socialpædagogerne

SUMH, Sammenslutningen Unge med Handicap

ULF, Udviklingshæmmedes Landsforbund

ULF Ungdom

Vordingborg Kommune

Udgivet af SUS – Socialt Udviklingscenter, maj 2024

Nørre Farimagsgade 13, 1364 København K

Tlf. +45 3393 4450

sus@sus.dk

www.sus.dk

Redaktion: Ulrikke Moustgaard

Layout: Anders Mandahl Christiansen,

www.kommastudio.dk

ISBN-nr. 978-87-92182-62-3

Foto: Ismael Juan/Colourbox (s.1), Esbjerg Kommune (s.2), Samuel Kanu, Bax Lindhardt, Brian Rasmussen, KFUM's Sociale Arbejde/modelfoto (s.4-5), SUS (s.7), Sebastian Stam/Pexels (s.8), KFUM's Sociale Arbejde/modelfoto (s. 10-11), Samuel Kanu (s. 13), Anthony Fomin/Unsplash (s.17-18), Samuel Kanu (s. 19), Samuel Kanu (s. 22), Cottonbro/Pexels (s. 24), Julia Cameron/Pexels (s. 26), Dotshock/Colourbox (s.28), Cottonbro/Pexels (s. 29), Bianca Berndt/Unsplash (s. 30-31), Christopher Luther/Unsplash (s. 33), Mikael Stenberg/Unsplash (s.34), Annie Spratt/Unsplash (s. 39, 40, 43), Lisa Fotios/Pexels (s. 45), Mingyang Li/Unsplash (s.46).

Alle fotos er modelfotos.